

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta Mezinárodních Vztahů

**Obchodné vzťahy Českej republiky s krajinami
Vyšehradu**

(Bakalárska práca)

Autor: Jazmína Sameková

Vedúci práce: doc. Mgr. Jana Vlčková, Ph.D.

Prehlásenie :

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému „Obchodné vzťahy Českej republiky s krajinami Vyšehradu“ vypracovala samostatne. Celú použitú literatúru a podkladové materiály uvádzam v priloženom zozname literatúry.

V Prahe dňa 5.12.2019

Podpis

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa rada pod'akovala doc. Mgr. Jane Vlčkovej, Ph. D., za vedenie mojej bakalárskej práce, ochotu, ústretovosť a cenné rady v priebehu spracovania tejto práce.

Úvod

Vyšehradská skupina je v dnešnej dobe pojem, ktorý Európska únia nemôže brať na ľahkú váhu. V roku 2016 toto kultúrne a politické regionálne zoskupenie bývalých štátov sovietskeho bloku: Česká republika, Slovenská republika, Maďarsko a Poľsko, oslávilo 25. výročie vzájomnej spolupráce, čo je zároveň aj oslavou dosiahnutia cieľov, ktoré k tejto spolupráci viedli. Všetky sa úspešne stali plnohodnotnými členmi Európskej únie ako aj súčasťou Severoatlantickej aliancie. Príčiny vzniku spolupráce, týchto na pohľad veľmi rozdielnych ekonomík, boli najmä z dôvodu posilneniu vojenskej, kultúrnej, ekonomickej a energetickej spolupráce ako aj prehlbenie integrácie v rámci EÚ. Po roku 1989 tieto ekonomiky otvorili svoje, dovtedy uzavreté hranice a zapojili sa do medzinárodného obchodu s ďalšími svetovými ekonomikami. Aj napriek váhavým a pomalým začiatkom sa im nakoniec úspešne podarilo zapojiť sa do globálneho diania, ako aj stať sa, v mnohým ohľadoch, prosperujúcimi ekonomikami. Vďaka postupnej globalizácii sveta a svojim geografickým a ekonomickým podmienkam sa krajinám Vyšehradskej štvorky podarilo zapojiť sa do globálnych hodnotových reťazcov a stať sa ich dôležitou súčasťou, a to najmä v produkčnej fáze výrobných procesov.

Túto tému som si vybrala na základe záujmu o dianie v mojom okolí s vidinou prehlbenia mojich vedomostí o tom, ako štáty s tak rozdielnymi hodnotami a postojmi k rôznym problematikám v rámci EÚ, dokážu spolupracovať, dokonca mať zásadný dopad na dianie a rozhodovanie v európskom parlamente.

Cieľom tejto bakalárskej práce je charakterizovať obchodné vzťahy Českej republiky a krajín Vyšehradskej štvorky a zhodnotiť ich účasť v globálnych hodnotových reťazcoch. Moja práca bude rozdelená do troch kapitol. V prvej kapitole sa budem venovať všeobecnej charakteristike krajín V4, pričom stručne zhodnotím situáciu v jednotlivých štátoch spolu s vybranými makroekonomickými ukazovateľmi a rovnako aj vysvetlím pojem globálnych hodnotových reťazcov a ich členenie.

V druhej kapitole sa budem detailnejšie venovať obchodným vzťahom Českej republiky a krajín V4, z pohľadu exportných a importných príležitostí ako aj zhodnotím ich teritoriálnu a komoditnú štruktúru, či dôležitosť nemeckej ekonomiky.

V poslednej kapitole sa budem venovať postaveniu krajín V4 v GVC, ich levelu integrácie do týchto reťazcov a dodatočnému zhodnoteniu ich konkurencieschopnosti na globálnej úrovni.

Obsah

ÚVOD	4
ZOZNAM SKRATIEK	6
1 VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA	7
1.1 VZNIK A POČIATOČNÉ CIELE V4	7
1.2 ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O KRAJINÁCH V4	8
1.2.1 Migračná politika.....	14
1.3 ZÁKLADNÉ MAKROEKONOMICKÉ UKAZOVATELE	16
1.3.1 Ekonomický rast.....	16
1.3.2 Inflácia	19
1.3.3 Nezamestnanosť	21
1.3.4 Hrubý dlh verejných financií.....	22
1.4 CHARAKTERISTIKA A VÝZNAM GVC.....	24
1.4.1 Globálne komoditné reťazce(GCC)	28
1.4.2 Globálne hodnotové reťazce(GVC)	28
1.4.3 Globálne produkčné siete(GPN)	28
2 VZÁJOMNÉ OBCHODNÉ VZŤAHY ČR S KRAJINAMI V4.....	31
2.1.1 Export – služby a tovary.....	31
2.1.2 Import – služby a tovary.....	32
2.1.3 Komoditná štruktúra	34
2.1.4 Teritoriálna štruktúra	36
3 ZAPOJENIE KRAJÍN VYŠEHRADSKÉJ SKUPINY DO GVC	42
3.1 DÁTA ZA PRIDANÚ HODNOTU	42
3.2 LEVEL INTEGRÁCIE JEDNOTLIVÝCH KRAJÍN DO GVC	44
3.3 ZAHRANIČNÁ PRIDANÁ HODNOTA	49
3.4 ÚLOHA POLOTOVAROV	50
3.5 SLUŽBY	55
ZÁVER	57
ZDROJE.....	58
ZOZNAM GRAFOV, TABULIEK A OBRÁZKOV	64

Zoznam skratiek

CEFTA	DOHODA O VOĽNOM OBCHODE V STREDNEJ EURÓPE
ČNB	ČESKÁ NÁRODNÁ BANKA
ČR	ČESKÁ REPUBLIKA
DVA	DOMÁCA PRIDANÁ HODNOTA
EÚ	EURÓPSKA ÚNIA
FVA	ZAHRANIČNÁ PRIDANÁ HODNOTA
GPN	GLOBÁLNE PRODUKČNÉ SIETE
GVC	GLOBÁLNE HODNOTOVÉ REŤAZCE
HDI	INDEX ĽUDSKÉHO ROZVOJA
HDP	HRUBÝ DOMÁCI PRODUKT
NATO	SEVEROATLANTICKÁ ALIANCIA
OECD	ORGANIZÁCIA PRE HOSPODÁRSKU SPOLUPRÁCU A ROZVOJ
R&D	VÝSKUM A VÝVOJ
TIVA	OBCHOD S PRIDANOU HODNOTOU
USA	SPOJENÉ ŠTÁTY AMERICKÉ
V4	VYŠEHRADSKÁ ŠTVORKA
VB	VEĽKÁ BRITÁNIA

1 Všeobecná charakteristika

V prvej kapitole sa budem venovať vývoju spolupráce Vyšehradskej skupiny od ich počiatkov až po aktuálnu situáciu a postoj krajín k migračnej politike Európy.

1.1 Vznik a počiatočné ciele V4

Vyšehradská skupina alebo inak povedané Vyšehradská štvorka, je kultúrne a politické regionálne zoskupenie štyroch stredoeurópskych štátov:¹ Českej republiky, Slovenskej republiky, Maďarska a Poľska, ktoré sú členmi Európskej únie a NATO, z dôvodov posilnenia vojenskej, kultúrnej, ekonomickej a energetickej spolupráce ako aj prehĺbenia integrácie v rámci EU.²

O počiatku zoskupenia sa dá hovoriť od usporiadania summitu lídrami bývalého Československa, Maďarska a Poľska v maďarskom hradnom meste, Vyšehrade, 15. februára v roku 1991 a podpísania oficiálnej Vyšehradskej deklarácie. Mesto bolo vybrané na základe asociácie s kedysi dávno usporiadaným stretnutím Jána Luxemburského, Karola I. Róberta z Anjou a Kazimíra III. Veľkého v roku 1335, s cieľom zlepšiť kooperáciu krajín.³

Významným dôvodom vzniku ich spolupráce bolo spoločné vymenenie stredoeurópskych krajín z totalitného režimu a príprava na integráciu do západných štruktúr a to do Európskej únie a Severoatlantickej aliancie. Krajiny sa na základe zdieľanej histórie, kultúry, či geografickej blízkosti rozhodli navzájom spolupracovať a vytvoriť tak platformu pre dnešnú alianciu. Ich ciele boli zabezpečenie slobody, suverenity a demokracie ako aj vidina zapojenia sa do európskych systémov, či už právnych, ekonomických alebo politických. Po rozdelení Československa v roku 1993, sa Česká republika a Slovensko stali nezávislými členmi zoskupenia, čím sa zvýšilo číslo

¹ VISEGRAD GROUP. *About the Visegrad Group* [online]. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/about>

² VISEGRAD GROUP. *The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group* [online]. Bratislava, 2011 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>

³ ENGELBERG, Stephen. *Three Eastern European Leaders Confer, Gingerly* [online]. 17.2.1991 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1991/02/17/world/three-eastern-european-leaders-confer-gingerly.html>

z pôvodných troch krajín Vyšehrada na štyri. Všetky štáty Vyšehradskej štvorky sa pripojili do Európskej únie 1. mája 2004.⁴

Skupina V4 nebola vytvorená ako alternatíva celoeurópskej integrácie, ani sa nesnaží konkurovať funkčným stredoeurópskym štruktúram. Jej činnosťou nie je izolácia alebo oslabenie väzieb s ostatnými krajinami. Práve naopak, skupina sa zameriava na podporu optimálnej spolupráce so všetkými krajinami, najmä so susednými a jej konečným záujmom je demokratický rozvoj vo všetkých častiach Európy. Vyšehradska skupina chce prispieť k budovaniu európskej bezpečnostnej štruktúry, ktorá bude založená na efektívnej a vzájomne posilňujúcej sa spolupráci a koordinácii v rámci existujúcich európskych a transatlantických inštitúcií.

Všetky aktivity Vyšehradskej skupiny sú zamerané na posilnenie stability v stredoeurópskom regióne. Zúčastnené krajiny vnímajú svoju spoluprácu ako výzvu a jej úspech ako najlepší dôkaz ich schopnosti integrovať sa aj do takých štruktúr ako je Európska únia.⁵

1.2 Základné informácie o krajinách V4

Všetky krajiny Vyšehradskej skupiny sú klasifikované ako krajiny s vysokými príjmami a s veľmi vysokým HDI (indexom ľudského rozvoja). Ekonomický rast krajín bol počas posledných 20. rokov viac-menej stabilný.⁶ Slovenská republika v roku 2009 prijala euro ako svoju oficiálnu menu a doposiaľ je jedinou krajinou z členov V4, ktorá tak urobila.⁷

Ak by sme považovali V4 za jednotný štát, Vyšehradska skupina by bola piatou najväčšou ekonomikou v Európe a dvanástou najväčšou ekonomikou celosvetovo.⁸ Ich populácia s počtom

⁴ VISEGRAD GROUP. *About the Visegrad Group* [online]. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/about>

⁵ VISEGRAD GROUP. *About the Visegrad Group* [online]. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/about>

⁶ BROADBERRY, Stephen a Alexander KLEIN. *Aggregate and per capita gdp in Europe, 1870-2000: Continental, regional and national data with changing boundaries* [online]. 27.11.2011 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20131030201511/http://dev3.cepr.org/meets/wkcn/1/1699/papers/Broadberry_Klein.pdf

⁷ NBS. *Zavedenie eura v SR* [online]. 2009 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://www.nbs.sk/sk/o-narodnej-banke/nbs-v-eurosysteme/euro-na-slovensku/zavedenie-eura-v-sr>

⁸ HARPER, Jo. *Visegrad Group: A new economic heart of Europe?* Deutsche Welle [online]. 5.7.2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/visegrad-group-a-new-economic-heart-of-europe/a-49483505>

64 miliónov obyvateľov by sa zaradila na 22.najväčšie mesto vo svete a 4. v Európe. Najviac ľudí žije v Poľsku (38 mil. eur), potom v Českej republike (skoro 11 mil. eur), v Maďarsku (takmer 10 mil. eur) a na Slovensku (5,5 mil. eur). Na základe odhadovaných údajov domáceho hrubého produktu na obyvateľa z roku 2018, najviac rozvinutou ekonomikou spomedzi krajín V4 je Česká republika (17 640eur/obyv.), za ňou nasleduje Slovenská republika (15 560eur/obyv.), Maďarsko (12 560eur/obyv.) a nakoniec Poľsko (12 430eur/obyv.). Priemerné HDP na človeka pre celú skupinu krajín V4 je 14 547eur/obyv.⁹

Tabuľka 1 Reálne HDP na obyvateľa krajín V4(eur)

Krajiny	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EÚ 28	25 900	25 730	25 750	26 140	26 680	27 130	27 780	28 270
Eurozóna (19)	28 880	28 550	28 410	28 750	29 270	29 730	30 420	30 930
Česká republika	15 200	15 060	14 980	15 370	16 160	16 520	17 200	17 640
Maďarsko	10 110	10 010	10 230	10 690	11 130	11 410	11 930	12 560
Poľsko	9 860	10 020	10 170	10 510	10 920	11 260	11 820	12 430
Slovenská republika	12 980	13 200	13 270	13 620	14 270	14 550	14 970	15 560

Zdroj: 1 Vlastné spracovanie, dostupné z Eurostat (2019)

Očakáva sa, že ekonomika EU-28 porastie o nevýrazných 1,4 % v roku 2019 a v eurozóne o 1,2 %.¹⁰ Hlavnou príčinou týchto obáv je Nemecko a to kvôli iba 0,5 %¹¹ medziročnému nárastu HDP, čo má následky aj na vyhliadky ostatných európskych ekonomík, ktoré sa na základe toho znižujú rovnako.¹² Štáty strednej Európy sa aj napriek týmto výhľadom radia medzi jedny z najrýchlejšie rastúcich ekonomík.

⁹EUROSTAT. *Real GDP per capita* [online]. 22.11.2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en

¹⁰EUROPEAN COMMISSION. *Commission publishes Spring 2019 Economic Forecast* [online]. 7.5. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/news/commission-publishes-spring-2019-economic-forecast-2019-may-07_en

¹¹TRADING ECONOMICS. *Germany GDP* [online]. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/germany/gdp>

¹²MARKET WATCH. *What Germany's dismal GDP number really means for Europe and interest rates.* [online]. 14.8. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://www.marketwatch.com/story/what-germanys-dismal-gdp-number-really-means-for-europe-2019-08-14>

Cesta k úspechu Vyšehradskej skupiny však nebola vždy priamočiara, dokonca sa objavovali určité pochybnosti o efektívite spolupráce a to kvôli osobným ambíciám vedúcich osobností politiky jednotlivých štátov. Predpokladalo sa, že by to mohlo potencionálne ohroziť dosiahnutie spoločne stanovených cieľov. Tieto občasné rozbroje však iba prehĺbili vzájomnú spoluprácu aj napriek vysloveným pochybnostiam.

Po revolúciách v roku 1989 nastali obrovské zmeny a hlavným bodom obnovy Európy boli priestorové preskupenia krajín. Rozpad Berlínskeho múru a sovietskeho bloku, síce znamenal koniec vojny, no aj napriek tomu, hranice, ktoré rozdeľovali bývalý východoeurópsky priestor od zvyšku sveta nezmizli okamžite. V Európe sa predstavili rozdielne modely regionálnej integrácie. Západoeurópska integrácia bola zameraná na obchodné dohody a odstránenie colných obmedzení vo všetkých členských krajinách. Koncom 1990, tieto zmeny vytvorili hlbší stupeň integrácie vedúci k vytvoreniu spoločnej menovej zóny. Na druhej strane boli krajiny strednej a východnej Európy, ktoré videli príležitosť na politické zmeny, ktoré vyžadovali radikálne reformy obchodnej politiky a politických inštitúcií. Jedným z významných znakov bolo otvorenie miestnych trhov pre zahraničných dovozcov tovarov a služieb.

Tento model zapríčinil v post-socialistickom svete sled otázok, ktoré doposiaľ neboli doriešené. Jednalo sa najmä o otázku integrácie štátu, ktorý bol v celkovej či čiastočnej izolácii. Vyšehradská skupina sa preto musela sústrediť na odstránenie vnútorných hraníc, ale zároveň uvažovať nad potencionálnymi vonkajšími hranicami. Zámerom tejto integrácie bolo vytvorenie regionálneho celku, ktorý by mal váhu pri jednaní so západnými krajinami. Otázkou však bolo, či sú schopné dodržať stanovené kritériá integrácie, ktoré by boli v súlade s domácimi politickými cieľmi, čo by vyžadovalo vytvorenie stimulov na odstránenie či minimalizáciu tržných obmedzení, väčšie prehĺbenie integrácie a rýchlejšia integrácia s okolitými štátmi, než by to za normálnych okolností bolo možné mnohostrannými dohodami.

Krajiny strednej a východnej Európy považovali za dôležitý, nový politický koncept demokracie, založený na viacstrannom politickom systéme, rešpektovaní ľudských práv a zásad tržnej ekonomiky. Spoločným záujmom bola tak isto aj štátna bezpečnosť. Široká verejnosť uvítala pád Rady vzájomnej hospodárskej pomoci a ako aj zrušenie Varšavskej zmluvy, čo bol vojenský pakt európskych krajín východného bloku.¹³ Bolo to aj preto, lebo mnohí sa obávali, že odchod ruských vojsk zo strednej Európy je iba dočasný a kvôli tomu kládli veľký dôraz na budovanie lepších

¹³ IBADATELNA. *Varšavská smlouva* [online]. [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/varsavska-smlouva>

vzťahov so západnými ekonomikami. Tretím zdieľaným záujmom bola environmentálna problematika, ktorú sa EU snažila už dlhšie riešiť a v spolupráci so Západom videla potencionálne východisko.

Aj napriek prebiehajúcemu integračnému procesu, stále sa objavovali mnohé problémy týkajúce sa nezávislosti štátov. Táto situácia prinútila bývalého československého prezidenta Václava Havla k iniciatíve ohľadne lepšej spolupráce so susednými krajinami. Jeho vidina bola vo vymanutí sa z izolácie, v ktorej sa nachádzajú po rozpadnutí Sovietskeho zväzu.

Prvotné nádeje videli východné a stredoeurópske krajiny v pozvaní a následnom prijatí do Európskeho hospodárskeho spoločenstva, k čomu ale spočiatku nedošlo a preto prezident Havel zorganizoval inauguračné zasadnutie v Bratislave v roku 1990, ktorého hlavnou úlohou bol rozvoj bezpečnostnej politiky a vytvorenie novej zahraničnej.

Bolo viac než zrejmé, že Vyšehradský región bude potrebovať zahraničnú finančnú podporu, aby sa napomohlo zničeným ekonomikám, zatiaľ čo západoeurópske ekonomiky potrebovali trhy, na ktorých by mohli predávať svoj tovar a služby. To, že sa tento región integroval do tržnej ekonomiky bolo iba vedľajším efektom adaptácie princípov tržnej ekonomiky. Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Slovensko sa preto dohodli, v marci 1993, vytvoriť vlastnú subregionálnu obchodnú iniciatívu – Stredoeurópsku dohodu o voľnom obchode (CEFTA) a prizvali k spolupráci Bulharsko, Rumunsko a Slovinsko.

CEFTA mala za úlohu zabezpečiť ekonomickú spoluprácu, ktorá by sa postarala o podporu regiónu a to odstránením ciel a tarief na medzinárodnú obchodnú činnosť. Avšak z dôvodu intenzívnejšej európskej integrácie, CEFTA stratila niektorých pôvodných členov, no neskôr však pritiahla iné post-sovietske štáty. Vyšehradská skupina sa mala ďalej sústrediť na proaktívne upevňovanie spolupráce, ale kvôli neexistujúcemu modelu fungovania, a nespísaným pravidlám fungovania, to bolo veľmi problematické, nakoľko si každý štát vysvetľoval systém inak a podľa toho fungovali nejednotne.

Problémy ohľadne kooperácie V4 pokračovali, čomu nepomohlo ani vyjadrenie bývalého českého prezidenta Václava Klauza, podľa ktorého záujmy Českej republiky by v budúcnosti predbehli spoločné záujmy skupiny a že ČR nemá naďalej záujem o spoluprácu so susednými krajinami, lebo jej hlavným cieľom je kooperácia so západoeurópskymi štátmi.¹⁴ Niektoré ciele však zdieľali,

¹⁴ JOVANOVIĆ, Miroslav. *International Economic Integration: Limits and Prospects*. Druhé. Routledge, 2006, str. 402-406. ISBN 9781134711666.

ako napríklad vstup do EÚ a preto si všetky, po roku 1993, podali žiadosť o členstvo, ktoré im bolo udelené 1. mája 2004.

Keďže ciele skupiny V4 boli docielené, členovia podpísali Kroměřížske vyhlásenie, na základe čoho by ich kooperácia mala pokračovať. Pochybnosti však nevyvolávali len predchádzajúce skúsenosti nedostatočnej spolupráce krajín V4, ale aj ich rozdielna veľkosť a ekonomický vplyv. Zámerom Poľska bolo stať sa silným partnerom USA vo vojne v Iraku, zatiaľ čo Česká republika sa chcela sústrediť na svoje historické konexie s Rakúskom a Slovinskom. Rozdielne názory boli aj ohľadne prizvania a pripojenia nových štátov do Vyšehradskej skupiny, kde sa český prezident Miloš Zeman postavil na stranu prijatia nových krajín do V4, zatiaľ čo slovenský prezident Ivan Gašparovič, argumentoval, že by sa tým nič nevyriešilo a Vyšehradska skupina, by mala zostať vo svoj pôvodnom počte. V neskorších rokoch, rovnaký názor vyjadril aj bývalý slovenský premiér Róbert Fico a podporil to argumentom, že V4 má dostatočne vysoký level pridanej hodnoty a tým pádom nie je dôvod ju rozširovať. Na stranu Českej republiky sa postavilo Maďarsko, zatiaľ čo Poľsko sa pridalo k názoru slovenského premiéra. Tieto rozdiely v názoroch prirodzene viedli k bližšej spolupráci s východoeurópskymi krajinami, nakoľko tri zo štyroch krajín zdieľa hranice s Ukrajinou. Avšak po 10 rokoch členstva v EÚ a vojne na Ukrajine, sa začali viesť debaty ohľadom novej bezpečnostnej politiky.

Ako sme mohli už z predchádzajúcich informácií usúdiť, úspech a kooperácia V4 stojí rovnako aj na proaktivite jednotlivých politikov. Jednou z prvých prekážok bol postoj českého prezidenta Klause na pozíciu Českej republiky v kooperácii s V4, pričom zastával názor, že by mali spolupracovať iba ohľadom záležitostí spojených s dohodou CEFTA. Neskôr však tento názor poprel a tvrdil, že nechcel viac prehlbovať spoluprácu vo V4, pretože sa obával že tým by odmietol plnohodnotnú spoluprácu so Západnými partnermi a tým aj možný vstup do EÚ a NATO.

Ďalšou prekážkou sú slovensko-maďarské vzťahy. Ich dlhoročné hašterenie bolo a stále je veľmi slabý článok skupiny. Ukážkou toho bolo vyhlásenie bývalého maďarského premiéra Orbána o nezlučiteľnosti Benešových dekrétov s európskou integráciou a potreba adaptovať sa právnomu systému EÚ. Vyjadrenie bolo považované za necitlivé, na základe čoho sa zrušilo naplánované jednanie v roku 2002, nakoľko českí a slovenskí predstavitelia sa rozhodli ho nezúčastniť. Neskôr v roku 2013 sa krajiny zhodli na tom, že len spoluprácou všetkých členov V4 môžu dosiahnuť svoje ciele a preto Orbán a vtedajší slovenský premiér Róbert Fico vydali vyhlásenie o obnovení dobrých vzťahov a tvrdili, že sú založené na politickej a osobnej dôvere medzi oboma krajinami.

Rozdielne názory skupiny sa prejavovali aj voči postaveniu v rámci Európskej únie. Zatiaľ čo Česká a Slovenská republika sú pro-európske, Maďarsko a Poľsko prejavili svoje nesympatie voči

členstvu v EÚ. Aj napriek historickej naklonenosti Českej republiky k členstvu v EÚ, český premiér Andrej Babiš už niekoľkokrát prejavil svoje proti-európske postoje. V4 sa názorovo líši v mnohých ohľadoch, ale keď čelí spoločným hrozbám, krajiny sa dokážu dohodnúť na jednotnom a praktickom riešení ako napríklad v prípade energetickej krízy v roku 2009, kedy hrozilo, že štáty budú trpieť nedostatkom importu plynu a energie od svojho hlavného partnera, Ruska. Ich priority sa zjednotili nielen ohľadom spolupráce o energii a projektu Východného partnerstva, ale aj ohľadom spolupráce v oblasti bezpečnosti a rozvoju digitálnej ekonomiky. Ďalšími spoločnými témami boli rozvoj dopravnej infraštruktúry a boj proti daňovým podvodom.

Počas krízy na Ukrajine v roku 2014, boli opäť vzťahy napäté, tentokrát medzi Poľskom a Maďarskom. Poľská zahraničná politika sa chcela vyhnúť všetkej spolupráci s Ruskom, zatiaľ čo bývalý maďarský premiér Orbán učinil kroky, ktoré viedli k posilneniu ekonomickej spolupráce s Ruskom. Poľský premiér vyjadril svoj nesúhlas s postojom Maďarska a pripomenul celej skupine, že spolupráca V4 nie je iba symbolická reprezentácia spoločnej minulosti a budúcnosti a vyhrážky Ruska nemôžu byť brané na ľahkú váhu a ignorované. Maďarsko si aj napriek tomu zachovalo svoj neutrálny postoj k ukrajinsko-ruskému konfliktu, aby si mohlo vybudovať užšie vzťahy s Ruskom a ich energetickým sektorom.

Po zmene vlády v Poľsku v roku 2015, sa maďarsko-poľské vzťahy opäť urovnali, aj keď maďarsko-ruská spolupráca ešte doteraz tvorí hlavný bod konfliktu medzi týmito dvoma krajinami. K zlepšeniu vzťahov neprispieva ani fakt, že obidve krajiny sú terčom kritikov z EÚ, ktorý nie sú spokojní s ich politickou vládou, čo napomáha zvyšovaniu euroskepticizmu aj v Poľsku, kde terajšia vláda zastáva názor, že stredná Európa by mala nájsť vlastnú cestu k prosperite a nie len doháňať západnú Európu.¹⁵

Vyšehradská skupina má špeciálnu pozíciu v strednom a východo-európskom regióne. Základy, na ktorých táto spolupráca stavia má skoro 6 storočí-dlhú históriu spolupráce a prežilo roky vo veľkej neistote ako aj zvládlo prekonať rôzne druhy prekážok a hrozieb. Keď sa pozrieme na históriu týchto krajín, tak môžeme pozorovať, že ich prežitie veľakrát záviselo na ich schopnosti kooperovať. Európska integrácia a členstvo v NATO boli dôkazmi, že krajiny V4 sú pripravené stať plnohodnotnými členmi EÚ. Skupina V4 mnohokrát nesúhlasí s názormi v Európskej únii,

¹⁵SCHMIDT, ANDREA. *Friends forever? The Role of the Visegrad Group and European Integration* [online]. 2016 [cit. 2019-11-28]. DOI: 10.1515/pce-2016-0019. ISSN 1801-3422. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/316242132_Friends_forever_The_Role_of_the_Visegrad_Group_and_European_Integration

čím robia priestor novým normám a vďaka svojim geopolitickým pozíciám, si dokázali udržať svoje postavenie a dôležitosť v európskom kontexte.

1.2.1 Migračná politika

Jednou z dôležitých tém v dnešnej dobe je v rámci EÚ v prvom rade migračná kríza.. V roku 2015 táto kríza vyvrcholila a EÚ bola preto nútená prijať opatrenia na kontrolu svojich vonkajších hraníc a znížiť migračné toky. Cieľom bolo obmedziť neregulovaný príchod, čo sa aj podarilo a to o viac než 90 %. Štáty EÚ sa čoraz viac snažia vytvoriť účinnú, humanitárnu a bezpečnostnú migračnú politiku. Strategické priority sú zadávané európskou radou, zatiaľ čo Rada EÚ na základe týchto priorít určí smerovanie činnosti a stanoví, s ktorými tretími krajinami sa bude rokovať.¹⁶

Postoj krajín Vyšehradskej skupiny voči migračnej politike a reforme azylového systému je skôr negatívny. Všetky štyri štáty ani zďaleka nenaplnili kvóty určené Európskou úniou v rámci mechanizmu relokácie utečencov z Gréka a Talianska. Česká republika prijala z predpokladaného počtu 2691 utečencov iba 12, Maďarsko nepustilo nikoho, rovnako ako Poľsko a Slovenská republika prijala 16 ľudí z 902 žiadateľov o azyl, ktorými boli ženy s deťmi, predovšetkým slobodné.

Maďarsko dokonca postavilo plot okolo svojich hraníc so Srbskom a vyhlásilo referendum zamerané proti kvótam zadaným európskou úniou v roku 2016. Na základe ich počínania, Európska komisia podala na Českú republiku, Maďarsko a Poľsko žalobu v dôsledku nesplnenia povinností, ktoré im bolo uložené právom EÚ. Táto žaloba bola zaslaná Európskemu súdnemu dvoru. Slovensko sa žalobe vyhlo iba z dôvodu, že komisia sa zamerala na štáty, ktoré neprijali nikoho alebo sa rok predtým zaviazali k tomu, že prijmú.

Avšak ochota pomáhať v prípade krízy štátom V4, aj napriek nesplneným kvótam zadaným EÚ, nechýba a sú ochotné pomáhať, ale iba na dobrovoľnej báze, pretože podľa nich sa migračnou politikou a určenými kvótami narušuje národná suverenita, ktorej ochranu krajiny V4 zdôrazňujú. Túto ochotu pomáhať, až na Českú republiku, už v minulosti dokázali. Maďarská vláda udelila medzinárodnú ochranu okolo 1300 žiadateľom o azyl, aj keď požiadavky EÚ boli o niečo nižšie. Väčšina aj tak územím iba prechádzala a mierila na západ. Behom prvého pol roka 2018, vyhovel viac než dvom pätinám žiadateľov o azyl. Poľská vláda prehlásila, že prijala viac než milión

¹⁶EURÓPSKA RADA. *Migračná politika EÚ* [online]. 7.3.2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/migratory-pressures/>

ukrajinských utečencov, avšak dáta na cudzineckom úrade to nepotvrdzujú a hovoria iba o 3,4 tisícoch cudzincov, ktorým bola udelená medzinárodná ochrana. V Poľsku tvoria Ukrajinci najpočetnejšiu skupinu cudzincov s trvalým pobytom. Hlavným motívom je práca alebo štúdium.

17

Slovenská republika sa vyhradzuje tým, že celá ich výpomoc, v rámci relokácie, vždy bola a bude na dobrovoľnej báze. To potvrdila aj presídlením 145 asýrskych kresťanov z Iraku v roku 2015. Avšak ich záväzok, prijať 100 utečencov, ako súčasť dobrovoľného mechanizmu, ešte stále nebol naplnený.

V roku 2015 podala Slovenská republika a Maďarsko žalobu ohľadne povinných kvót. Európsky súd žalobu zamietol a tým pádom sa ani Česká republika, či Poľsko k žalobe nepridali aj keď na základe ich politických vyjadrení s krajinami zdieľali rovnaký postoj. Maďarsko je spomedzi štátov V4 najmenej otvorené k otázke migračnej politiky a prijímaniu utečencov, čo potvrdzuje aj predstavenie legislatívy, v ktorej sa humanitárna a právna pomoc utečencov trestá velením. Táto legislatíva je už podľa predsedníčky Maďarského helsinského výboru v demokracii neprípustná. Slovenská republika je na tom o niečo lepšie než Maďarsko, no aj napriek tomu je k otázke migračnej politiky veľmi skeptická. V Českej republike a Poľsku je neochota prijímať utečencov síce o niečo nižšia, ale stále rovnako citelná. Problémom je aj vnímanie slova utečenec, ktorý si mnoho obyvateľov zamieňa s názvom utečenec moslim, ktorý pre obyvateľstvo predstavuje hrozbu.

Štáty V4 ponúkli kompromis, ktorý má ponúknuť akúsi flexibilnú a efektívnu solidaritu. Veľmi pozitívne ohlasy však tento kompromis nezískal. Bol navrhnutý na základe postoja krajín V4, ktoré neprijali žiadne mechanizmy prerozdelenia utečencov. Hlavnou myšlienkou krajín V4 je posilnenie vonkajších hraníc a riešenie príčin migrácie, takže ich návrhy sa zameriavajú najmä na zlepšenie situácie v krízových krajinách alebo riešenie problému mimo Európsku úniu, kde sa majú vytvoriť tzv. hotspoty, alebo plošiny na vylodenie pre ľudí plaviacich sa po mori. Rovnako aj kladú dôraz na zvýšenie právomocí Frontexu. Štáty V4 teda ani pod hrozbou sankcií či obmedzení európskych fondov nepoľavili na úroveň kompromisov, čo malo v konečnom dôsledku vplyv na celú EÚ a ich verzia flexibilnej solidarity bola vyslyšaná a stretla sa aj s podporou okolitých štátov. Na základe tejto migračnej politiky, môžeme vidieť, že sila Vyšehradskej

¹⁷ BROŽOVÁ, Kristýna a Adéla JUREČKOVÁ. *Refuges in the V4 countries in numbers and context* [online]. 12. 2. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/en/srovnavaci-zprava-uprchlici-v-cesku-a-v4-v-cislech-a-souvislostech-4886gp#!>

skupiny, môže mať obrovský účinok v kontexte jednaní s EÚ keď sa štáty zjednotia a budú zastávať rovnaký názor a postoje voči európskym problematikám.¹⁸

1.3 Základné makroekonomické ukazovatele

V nasledujúcej podkapitole budem rozoberať makroekonomické ukazovatele krajín Vyšehradskej skupiny, pre vysvetlenie ich ekonomickej a hospodárskej situácie. Vybrala som si roky 1999-2018, aby som ukázala trendy a rozdiely medzi krajinami V4.

1.3.1 Ekonomický rast

Krajiny strednej Európy po otvorení trhov trpeli krízou v súvislosti s transformáciou svojich ekonomík. Vďaka svojmu hospodárskemu rozvoju a schopnosti exportovať nemali veľký problém sa dostať na svoje pôvodné hodnoty z roku 1989.¹⁹ Poľsko bolo prvé z krajín V4, ktorého HDP dosiahlo rovnakých hodnôt a to už v roku 1996, potom nasledovalo Maďarsko, ktoré ich dosiahlo v roku 2000, Česká republika sa na rovnaké hodnoty dostala až v roku 2001²⁰ a Slovenská republika v roku 2002.²¹ Jedným z najkomplexnejších ukazovateľom výrobnjej efektivity v sledovanej ekonomike je hrubý domáci produkt. HDP je hodnotou konečnej produkcie, ktorá je vytvorená za určité obdobie výrobnými faktormi na území danej krajiny, pričom nezáleží na ich národnej príslušnosti.²² Konečnou alebo finálnou produkciou máme na mysli tovary a služby, ktoré sa nezapočítavajú dvakrát a pracujeme iba s tovarmi a službami určenými ku finálnej

¹⁸ ZACHOVÁ, Aneta. *Společný hlas V4 začíná být v migrační politice EU více slyšet* [online]. 18. 7. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/politika/news/spolecny-hlas-v4-zacina-byt-v-migracni-politice-eu-vice-slyset/>

¹⁹ VLČKOVÁ, Jana. *GLOBAL PRODUCTION NETWORKS IN CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP*. Prague: Oeconomica, 2017. ISBN 978-80-245-2197-8.

²⁰ KJÆRGAARD LARSEN, Jens Anton. *The Economic Situation in Poland* [online]. 2006 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: http://www.nationalbanken.dk/en/publications/Documents/2002/12/2002_MON4_the73.pdf

²¹ KNOEMA. *Slovakia - Gross domestic product in constant prices growth rate* [online]. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://knoema.com/atlas/Slovakia/Real-GDP-growth>

²² FUCHS, Kamil a Pavel TULEJA. *Základy ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2003. 63 s. ISBN 8086119742.

spotrebe, exportu, či investíciám. Príslušné grafy nám ukážu aký bol vývoj HDP v krajinách V4 za obdobie 1999 až 2018 aby sme mohli zhodnotiť ich ekonomickú výkonnosť.

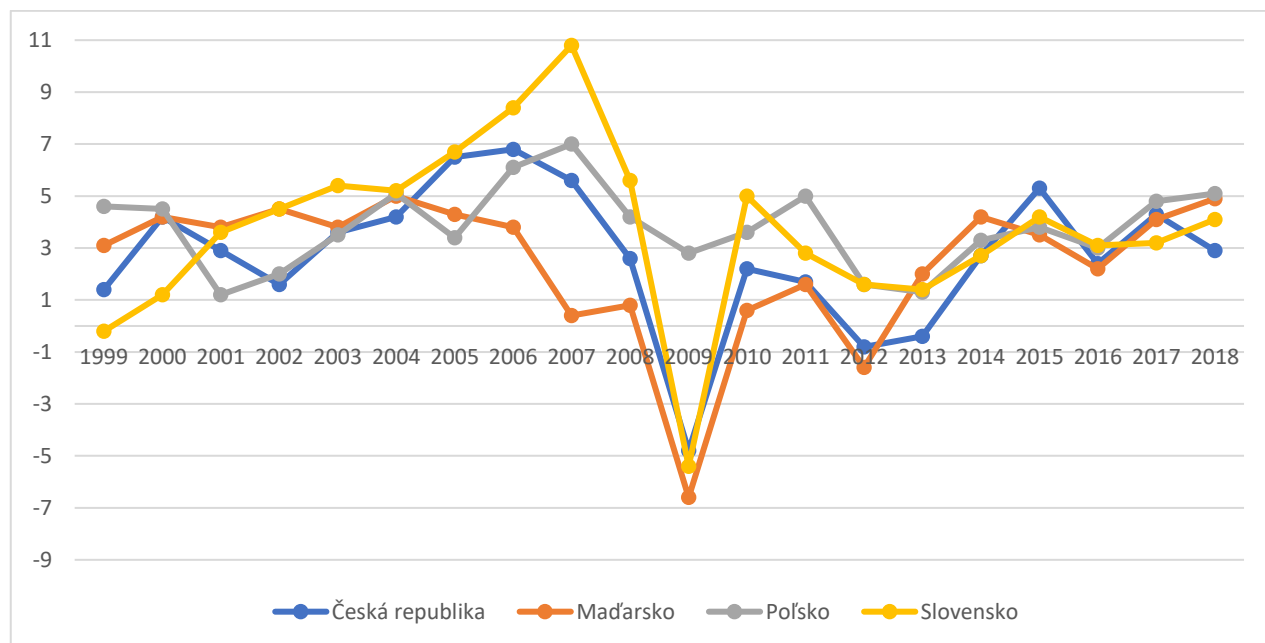
Z prvého grafu ohľadne ročného percentuálneho nárastu HDP krajín V4 je zrejmé, že rast ekonomík týchto štátov bol za posledných dvadsať rokov veľmi podobný. Trend tempa rastu HDP je pre všetky krajiny v prevažnej väčšine rastúci a tak je tomu aj v roku 2018, avšak Česká republika, v tomto roku zaznamenala mierne spomalenie oproti roku 2017. Výnimkou trendu sú však roky 2008-2009, kedy je možné vidieť zmenu v prograse ekonomík a medziročné hodnoty rastu HDP radikálne klesli. Slovenskej republike sa medzi rokmi 2002 až 2007 podarilo výrazné zlepšenie v makroekonomickej sfére a presadila sa ako jedna z popredných ekonomík strednej Európy. Jej priemerný ročný rast medzi spomenutými rokmi bol okolo 6 %, v roku 2007 sa tempo rastu HDP zvýšilo až na rekordných 10,4 %. Bolo to vďaka liberálnym ekonomickým reformám, otvoreniu ekonomiky zahraničným investorom a efektívne prijatie eura ako oficiálnej meny v roku 2004. Ostatným krajinám V4 sa aj napriek počiatočnému úspechu a rastu tempa HDP nedarilo dosiahnuť takých hodnôt ako na Slovensku, kvôli tomu, že investičné podmienky v týchto krajinách neboli ani zďaleka také priaznivé ako na Slovensku pre zahraničných investorov.²³ Aj napriek výborným ekonomickým výkonom krajín V4, prebiehajúca finančná kríza mala obrovský dopad na všetky a došlo k značnému ekonomickému spomaleniu. Poľsko a Slovenská republika zažívali rast tempa HDP do roku 2007 zatiaľ čo v Českej republike došlo k spomaleniu už v roku 2006 a v Maďarsku ešte skôr a to v roku 2004. Najväčší prepád tempa rastu HDP zažili všetky krajiny medzi rokmi 2008 - 2009. Maďarsko na tom bolo najhoršie a to so svojím ročným poklesom okolo - 6,6 % HDP. Hneď po ňom nasledovala Slovenská republika, ktorá na začiatku síce vyzerala, že ju kríza do veľkej miery neovplyvňuje, ale o to si zažila dramatickejšie spomalenie ekonomiky a to z pôvodného medziročného rastu HDP 10,8 % v 2007 na zmenu HDP -5,4 % v 2009. Českej republike začalo tempo rastu HDP spomaľovať už od roku 2006, kedy ročný 6,8 percentuálny nárast, ktorý bol doposiaľ najvyšší, sa znížil na - 4,8 %. Dôvodom bol znižujúci sa dopyt po komoditách u ich najvýznamnejších partnerov a výrazný pokles vývozov. Spomalenie bolo spojené s automobilovým priemyslom, ktorý je veľkou súčasťou V4 krajín najmä Maďarska, Českej republiky a Slovenska.²⁴ Poľsko bolo počas krízy jediným štátom v EU, ktorý si zachoval svoju ekonomickú dynamiku. Vďaka daňovým reformám, ktoré poľská vláda v roku 2009

²³ DĄBOROWSKI, Tomasz. *Slovakia's economic success and the global crisis* [online]. 2.2.2009, , 1-5 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/96500/commentary_19.pdf

²⁴ DĄBOROWSKI, Tomasz. *Slovakia's economic success and the global crisis* [online]. 2.2.2009, , 1-5 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/96500/commentary_19.pdf

predstavila sa podporila kúpna sila poľských spotrebiteľov, pričom sa udržala súkromná spotreba ako relatívne silný faktor rastu.²⁵

Graf 1 Ročný percentuálny nárast HDP v krajinách V4 (1999-2018)

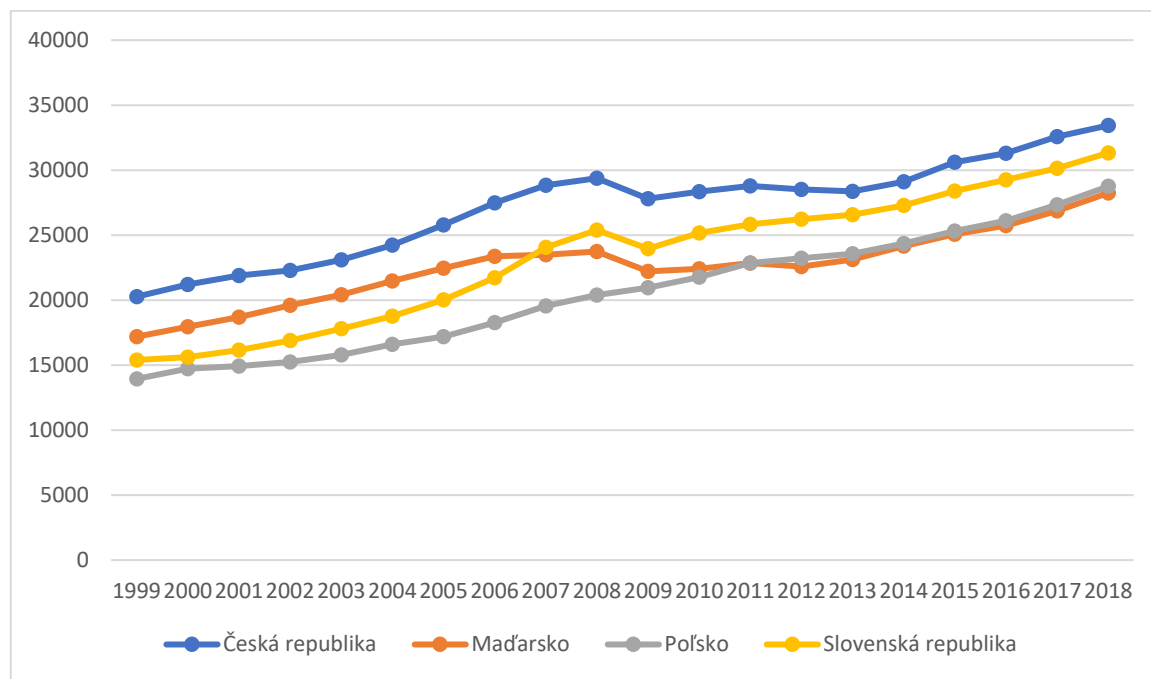
Zdroj: 2 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank (2019)

Prepad ekonomiky môžeme sledovať aj na ukazovateli HDP na obyvateľa, kedy najväčší pokles sa rovnako prejavil v roku 2009 na troch zo štyroch krajín V4. Trend HDP na obyvateľa kúpnej sily je rastúci pre všetky štáty, ale zmeny sa zaznamenali v období finančnej a hospodárskej krízy a to poklesom HDP na obyvateľa v parite kúpnych síl V Českej republike z 29373\$ na 27903 USD, na Slovensku z 25382 USD na 23973 USD, v Maďarsku z 23742 USD na 22209 USD. Poľsko nezaznamenalo žiadny pokles, ale naopak ako jediná z krajín V4 jej HDP na obyvateľa počas krízy vzrástlo. Maďarsko z počiatku od roku 1999 malo druhé najvyššie HDP na obyvateľa spomedzi V4, ale v roku 2007 ho predstihla Slovenská republika a v roku 2011 aj

²⁵ EU BUSINESS. Poland's 1.7 pct GDP tops European Union in 2009 [online]. 2010 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.eubusiness.com/news-eu/poland-economy.2g9>

Poľsko.²⁶ V roku 2018 malo najvyššie HDP Poľsko 585 mil. USD, potom Česká republika 245 mil. USD, Maďarsko 155 mil. USD a Slovenská republika 106 mil. USD.²⁷

Graf 2 HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PPP)(dolár)

Zdroj: 3 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank (2019)

1.3.2 Inflácia

Inflácia je jedným z popredných ukazovateľov hospodárskej politiky, ktorý nám udáva stav ekonomiky na danom území a ukazuje zmenu cenovej hladiny za určitý rok.²⁸ Inflácia po otvorení V4 ekonomík bola vo všetkých štátoch vysoká, ale s najvyššou infláciou spočiatku bojovalo Poľsko, kde sa vyšplhala až nad 500 %. Bolo to spôsobené, krátkou ale hlbokou recesiou medzi rokmi 1989 a 1991 ako následok prechodu z centrálne plánovanej ekonomiky na tržnú. Vďaka

²⁶WORLD BANK. *GDP per capita, PPP (constant 2011 international \$) - Slovak Republic*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?end=2018&locations=SK&start=1999>

²⁷ WORLD BANK. *GDP (current US\$) - Czech Republic, Slovak Republic, Hungary, Poland*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=CZ-SK-HU-PL&start=1999>

²⁸EURÓPSKA CENTRÁLNA BANKA. *Inflácia – 2019*. [online], [cit. 8.4.2018], Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.sk.html>

skorému začiatku reformných procesov a veľkému rastu HDP, sa Poľsku podarilo dosiahnuť rovnakých hodnôt HDP ako pred otvorením ekonomiky a spomedzi V4 to dosiahlo najrýchlejšie.

²⁹ Postupne sa inflácia znižovala a v roku 2001 bola vo všetkých štátoch pod 10 %.

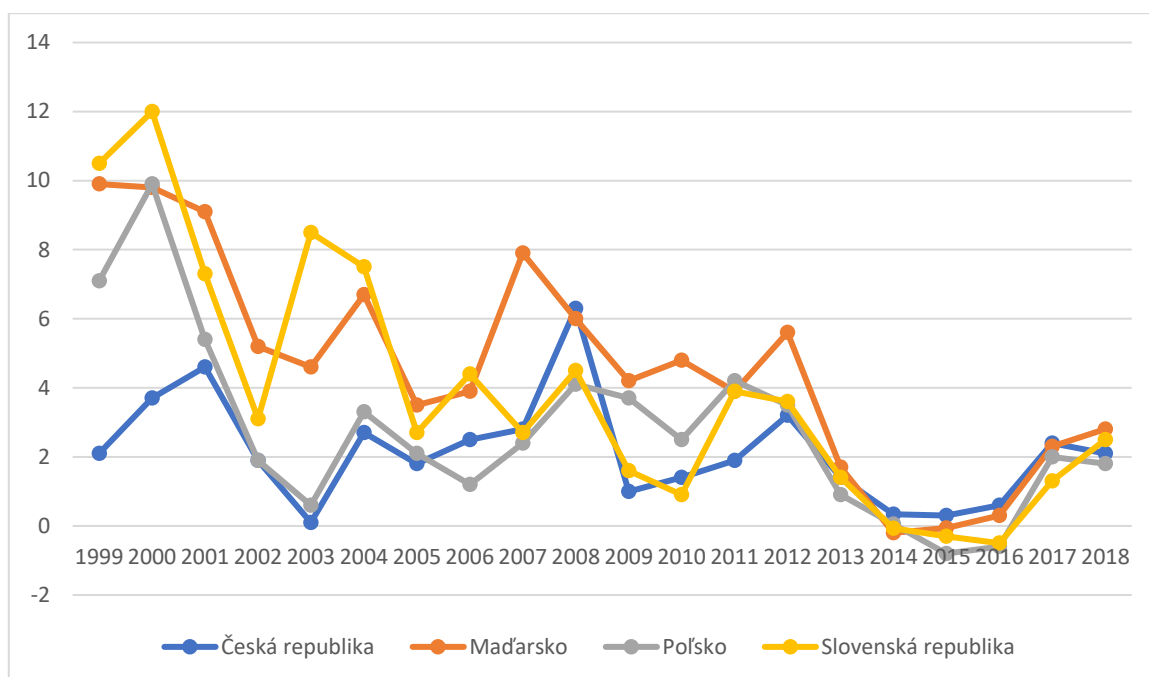
Trend hodnôt inflácie bol počas posledných 20 rokov veľmi nerovnomerný, avšak v najväčšej miere ho ovplyvnili roky 2003, 2004 a 2007, počas ktorých bola inflácia najviac citeľná. Pozícia Českej republiky bola spomedzi všetkých štátov V4 najlepšia a úroveň inflácie si držala najnižšiu takmer počas celého sledovaného obdobia. V súčasnosti má druhú najnižšiu hodnotu inflácie z Vyšehradských krajín. Na prvom mieste sa nachádza Poľsko s 1,8 % infláciou. Na vývoj inflácie Slovenskej republiky mal veľký vplyv vstup do eurozóny a inflácia klesla z 8,5 % v roku 2003 na 7,5 % v roku 2004 až 2,7 % v roku 2005. V roku 2003 bola Česká republika v deflačnom stave 0,1 %, čo ČNB dáva za vinu oslabenému exportu na základe posilnenej koruny voči euru ako aj neskoršiemu prepadu doláru, čo malo vplyv na pokles importných cien. ³⁰ Nasledujúce roky bola situácia pomerne stabilná až so roku 2007 pred začiatkom hospodárskej krízy, kedy sa inflácia opäť zvýšila na základe zvýšenia cien potravín a ropy, ktoré spôsobili inflačné tlaky na ekonomiky. ³¹ Dnes si všetky krajiny V4 udržiavajú infláciu pod 3 percentnou hladinou.

²⁹WORLD BANK. *Inflation, consumer prices (annual %)* - Czech Republic, Slovak Republic, Hungary, Poland. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2018&locations=CZ-SK-HU-PL&most_recent_value_desc=true&start=1989

³⁰ČNB. *Výroční zpráva 2008*. [online], [cit. 8.4.2018], Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocní_zpravy/download/vyrocní_zpráva_2010.pdf

³¹ ČNB. *Výroční zpráva 2008*. [online], [cit. 8.4.2018], Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocní_zpravy/download/vyrocní_zpráva_2010.pdf

Graf 3 Inflácia v spotrebiteľských cenách od roku 1999-2018 v krajinách V4 (%)

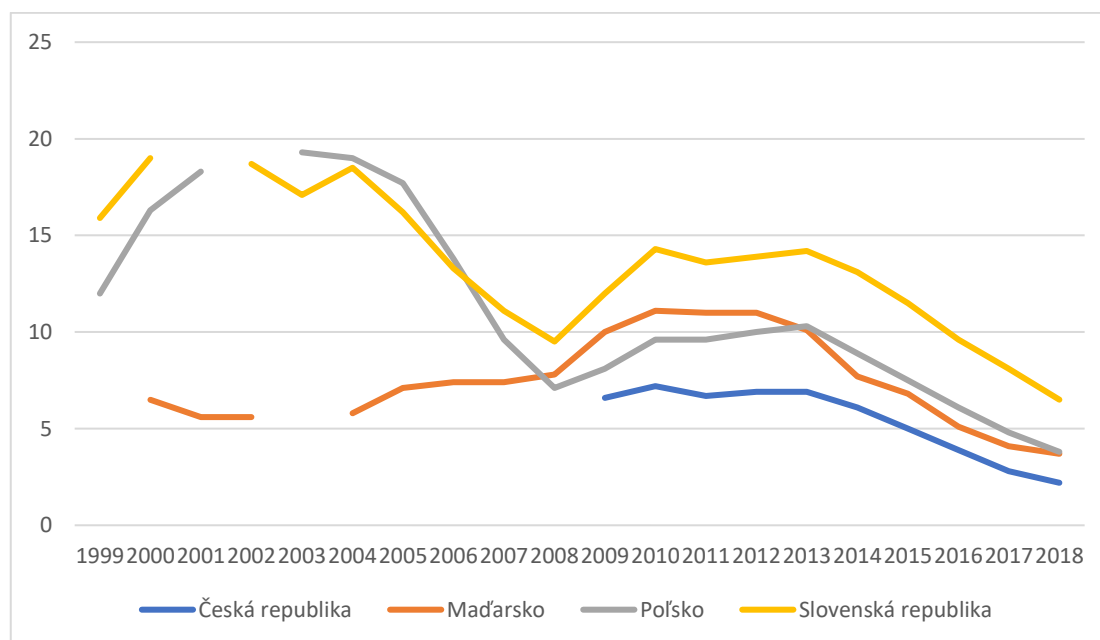
Zdroj: 4 Vlastné spracovanie, dostupné z World bank (2019)

1.3.3 Nezamestnanosť

Európsky trh práce bol silne ovplyvnený hospodárskou krízou, ktorej výsledkom bola nielen vysoká nezamestnanosť, ale aj výrazné rozšírenie dlhodobej nezamestnanosti. Dlhodobá nezamestnanosť je jedným z faktorov spojených s narastajúcou chudobou v EU od začiatku krízy. Silný hospodársky rast v roku 2007 a následné spomalenie v roku 2008, boli spojené s poklesom celkovej miery nezamestnanosti (15-74 rokov) v krajinách Vyšehradskej skupiny, s výnimkou Maďarska. Česká republika mala v tomto roku najnižšiu nezamestnanosť, čo vytváralo obrovský problém pre firmy, ktoré len ťažko hľadali pracovnú silu a na základe toho sa zvýšil podiel zahraničnej pracovnej sily na území ČR. Neskôr v roku 2010 nastal práve opačný problém a Maďarsko, Slovenská republika a Česká republika mali zaznamenanú veľmi nízku nezamestnanosť a to rok po prepade HDP. Poľsko na rozdiel od ostatných štátov V4 zažilo najvyššiu nezamestnanosť v roku 2013. Najvyšší nárast celkovej nezamestnanosti medzi rokmi 2008-2010 malo Slovensko o 4,9 percentuálneho bodu a Maďarsko o 3,4 percentuálneho bodu. V Českej republike bol nárast o 2,9 percentuálneho bodu a v Poľsku o 2,5 percentuálneho.

V dnešnej dobe nezamestnanosť vo všetkých štátoch V4 klesá a ich hodnoty sú pod 10 %, na čele s Českou republikou, ktorá mala v roku 2018 zo všetkých najnižšiu nezamestnanosť a to 2,2 %.³²

Graf 4 Nezamestnanosť v krajinách V4 medzi rokmi 1999-2018(%)

Zdroj:5 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank (2019)

1.3.4 Hrubý dlh verejných financií

Hrubý dlh verejných financií v percentách HDP používajú investori na meranie schopnosti krajiny splácať svoj dlh v budúcnosti, čím ovplyvňujú náklady na pôžičky krajiny a výnosy štátnych dlhopisov.³³ Spomedzi všetkých krajín V4, malo počas celého sledovaného obdobia najvyšší štátny dlh Maďarsko, v roku 2011 štátny dlh dosiahol až 80,5 % HDP. Naopak najlepšiu pozíciu si drží Česká republika s dlhodobou najnižším priemerom štátneho dlhu 28,4% medzi rokmi 1996 až 2018. Historicky dosiahla ČR najvyššiu hodnotu 44,9 % HDP v roku 2013 a rekordné minimum

³² PAVELKA, Tomas. *LONG-TERM UNEMPLOYMENT IN VISEGRAD COUNTRIES*. Msed.vse.cz [online]. 8.10.2016 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://msed.vse.cz/msed_2016/article/280-Pavelka-Tomas-paper.pdf

³³ TRADING ECONOMICS. *Czech Republic Government Debt to GDP*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/government-debt-to-gdp>

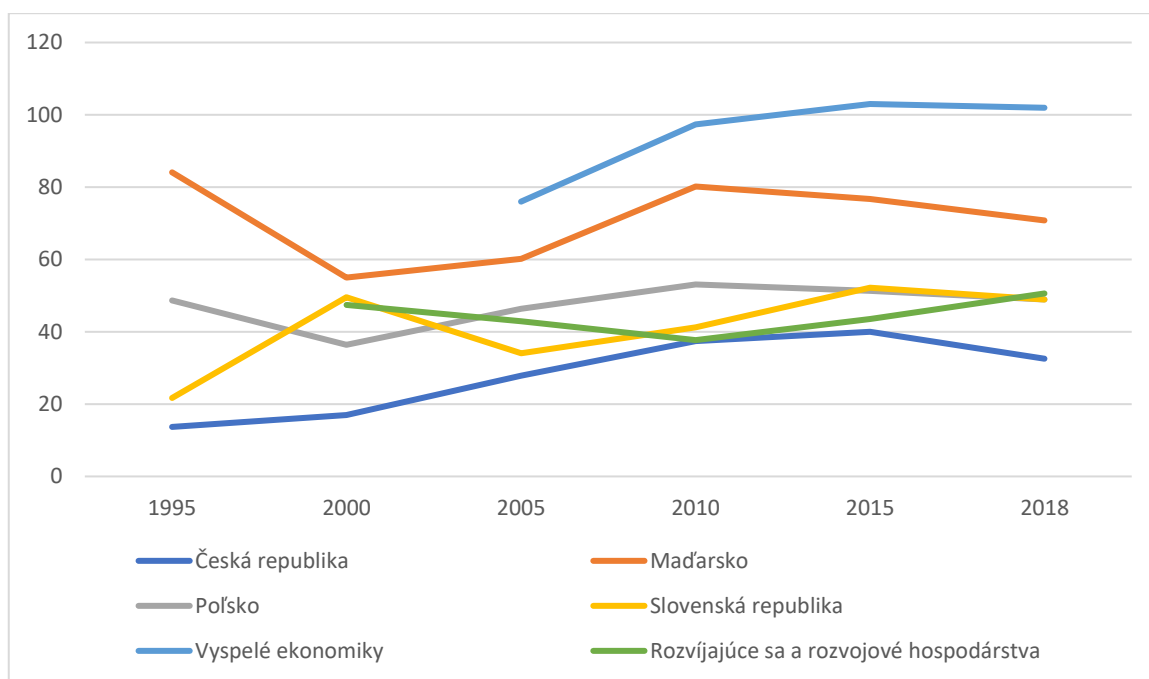
11,6 % v roku 1996.³⁴ Poľsko malo spočiatku vyšší štátny dlh než Slovenská republika, čo sa ale zmenilo v roku 1999 a dlh Slovenskej republiky prevýšil poľský o 7,8 percentuálneho bodu a Slovensko bolo zadlžené až v hodnote 47,1 % HDP . Takto to pokračovalo až do roku 2003, kedy sa ale štátny dlh Slovenska opäť znížil na 41, 6 % HDP oproti tomu v Poľsku sa zvýšil na 46,3 % HDP. Slovenskej republike sa darilo až natoľko, že v roku 2008 počas hospodárskej krízy takmer vyrovnala rekord Českej republiky, 28,5 % HDP. Za posledné roky bol trend štátneho dlhu vo všetkých krajinách postupne klesajúci a predikcie na ďalšie roky predpokladajú rovnaký vývoj. V roku 2018 bol najnižší štátny dlh v Českej republike, 32,6 % HDP, potom na Slovensku a v Poľsku, 48,9 % HDP a najvyšší v Maďarsku, 70,8 % HDP.³⁵ Príčinou vysokého dlhu v Maďarsku je fakt, že mu zostal značný štátny dlh ešte z obdobia pred transformáciou ekonomiky na tržnú ekonomiku a na rozdiel od Poľska nedostalo v čase transformácie mu nebol dlh čiastočne odpustený. Aj napriek tomu, že sa Maďarsku za obdobie od roku 1993 do roku 2001 podarilo dlh znížiť z 90 % HDP na 52 % HDP, v roku 2007 sa už opäť stihol zvýšiť na 66 %. Problémom je totižto vládne výdavky, ktoré sa pohybujú až okolo 50 % v porovnaní s inými krajinami strednej Európy, kde sa pohybujú okolo 40 %. Aby sa takéto výdavky dali financovať musia sa zvýšiť dane a iné poplatky.³⁶

³⁴TRADING ECONOMICS . *Czech Republic Government Debt to GDP*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/government-debt-to-gdp>

³⁵IMF. *General government gross debt - Percent of GDP*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/CZE/POL/SVK/HUN

³⁶ DARVAS, Zsolt. *The rise and fall of Hungary* [online]. 29.10.2008 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/business/blog/2008/oct/29/hungary-imf>

Graf 5 Hrubý dlh verejných financií v krajinách V4 (% z HDP) za roky 1995-2018

Zdroj:6 Vlastné spracovanie, Dostupné z IMF Data Mapper, World Economic Outlook 2019

1.4 Charakteristika a význam GVC

S narastajúcim významom globalizácie je riadenie výroby a jej organizácia vo svete jednou z vecí, ktorú sa snažili vysvetliť a popísať rôzne teórie. Všetky zakladajú na fakte, že na výrobnom procese tovarov sa podieľa viacero firiem, niekedy až stovky a proces výroby často prebieha v rôznych častiach sveta.³⁷

Koncept globálnych reťazcov sa prvýkrát objavil v roku 1985 v diele Michaela Portera, Konkurenčná výhoda: „Vytvorenie a udržateľnosť nadštandardného výkonu”.³⁸ Nadväzoval na teóriu amerického sociológa Immanuela Wallersteina o svetovom systéme, ktorá sa nazýva

³⁷BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): Globální komoditní řetězce, globální hodnotové řetězce, globální produkční sítě. In: Blažek, J., Uhlíř, D.: Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Karolinum, s. 232-252.

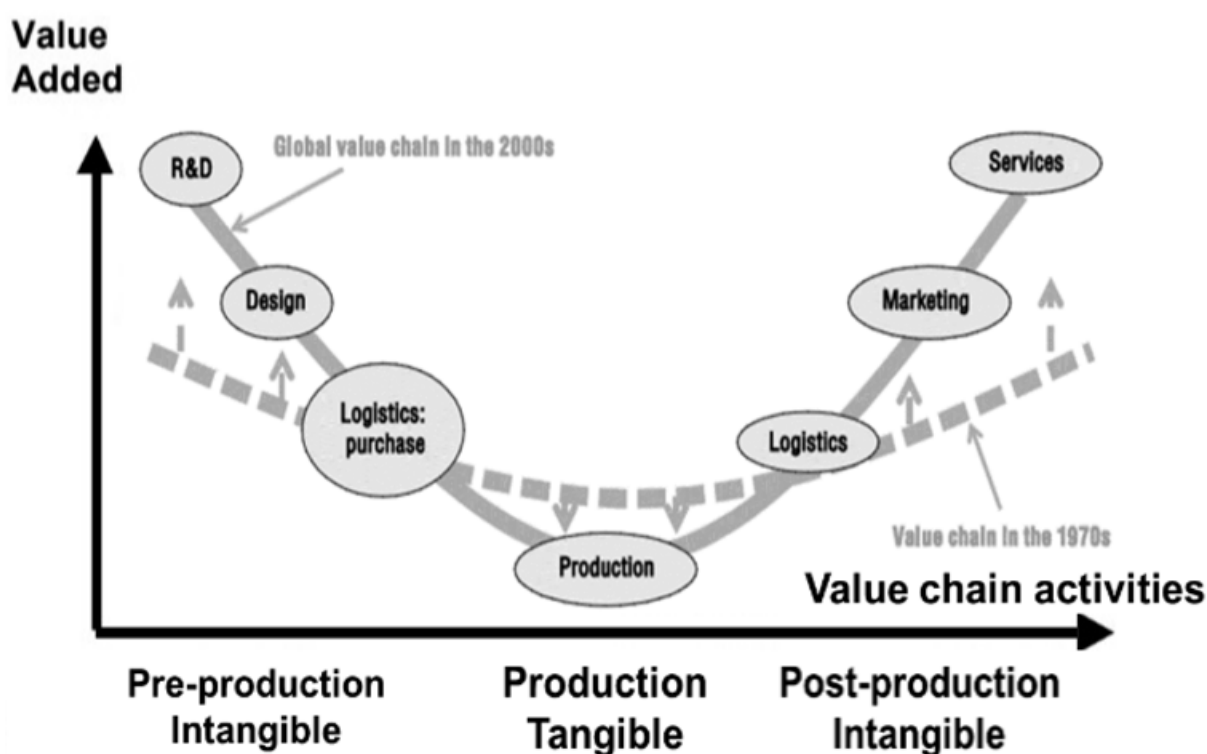
³⁸MANAGEMENT TECHNOLOGY POLICY. Porter's Value Chain. [online]. 2018 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.ifm.eng.cam.ac.uk/research/dstools/value-chain/>

„jadro-periféria“, a ktorej zmyslom je zachytiť šírenie kapitalistického spôsobu výroby do periférnych štátov.³⁹

Hlavnou podstatou globálnych reťazcov je následnosť a prepojenie štruktúr všetkých ekonomických procesov, zatiaľ čo jednotlivé časti výrobného procesu pridávajú rozdielnu pridanú hodnotu.⁴⁰ Hlavným predmetom skúmania je proces distribúcie ako taký.

Činnosti na začiatku a na konci hodnotového reťazca sú tie, ktoré majú najvyššiu pridanú hodnotu (VA), a ich podiel pridanej hodnoty sa postupom času zvyšuje. Ukázalo sa to v tzv. Smiling curve, ktorú prvýkrát predstavil zakladateľ spoločnosti Acer, Stan Shih.⁴¹

Obrázek 1 Smiling curve

Zdroj: 7 Cristina Froés de Borja Reis (2018)

³⁹ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): Globální komoditní řetězce, globální hodnotové řetězce, globální produkční sítě. In: Blažek, J., Uhlíř, D.: Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Karolinum, s. 232-252.

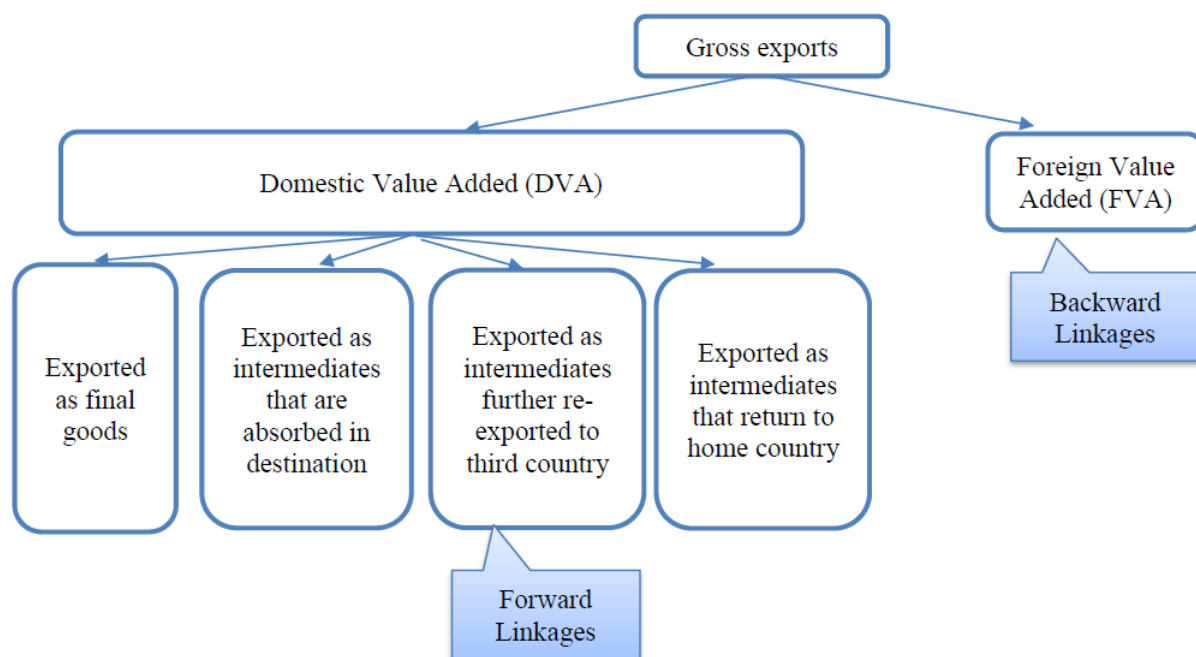
⁴⁰ HENDERSON, J., DICKEN, P., HESS, M., COE, N., YEUNG, H. (2002): Global production networks and the analysis of economic development. Review of International Political Economy, r. 9, č. 3, s. 436-464.

⁴¹ OECD OBSERVER. *Who's smiling now?* [online]. 2013 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: http://oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/4227/Who_92s_smiling_now_.html

Všetky činnosti v reťazci môže vykonávať rovnaká firma, je však častejšie, že sú rozdelené medzi niekoľko firiem. Medzinárodná fragmentácia výroby vo všeobecnosti zvýšila účinnosť a konkurencieschopnosť firiem.⁴²

To ako veľmi je daná ekonomika začlenená do GVC môžeme zhodnotiť dekompozíciou celkového hrubého exportu na komponenty s pridanou hodnotou, ktorých výšku hodnoty zistíme na základe umiestnenia v GVC, kde bola pridaná hodnota vytvorená a na základe jej účelu: zahraničná pridaná hodnota (FVA) obsiahnutá v hrubom celkovom exporte krajiny (backward linkages) a domáca pridaná hodnota obsiahnutá v exportoch (DVA). Posledná časť sa ďalej rozkladná na exporty, ktoré sú absorbované v cieľovej krajine a tie sú neskôr použité ako medziprodukty exportované do tretích krajín (forward linkages) alebo sa vrátia naspäť.⁴³

Obrázek 2 Dekompozícia celkového hrubého vývozu na vývozy tvorené pridanou hodnotou

Zdroj: 8 IMF working paper (2019)

⁴² HESS, Martin, Neil M. COE a Martin HESS. *Global Production Networks: Realizing the Potential* [online]. 2008 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/31359703_Global_Production_Networks_Realizing_the_Potential

⁴³ IGNATENKO, Anna, Faezeh RAEI a Borislava MIRCHEVA. *Global Value Chains: What are the Benefits and Why Do Countries Participate?: IMF Working Paper*. International Monetary Fund, 2019.

Na základe tohto rozkladu sú definované dve merania účasti v GVC (vo vertikálnej špecializácii):

- Backward linkages alebo spätná väzby – podiel zahraničnej pridanej hodnoty na celkovom vývoze krajiny.
- Forward linkages alebo popredné/forwardové väzby – domáca pridaná hodnota obsiahnutá v medziproduktoch určených na export, ktoré sa ďalej reexportujú do tretích krajín a sú vyjadrené ako pomer hrubého vývozu.

Zatiaľ čo spätné väzby, známe aj ako zahraničný vývoz s pridanou hodnotou, sú bežným meradlom integrácie GVC, miera forwardových väzieb je menej rozšírená a známa, ale je dôležité využiť obe merania na pochopenie povahy vertikálnej špecializácie. Napríklad, forwardingové väzby sú užitočnejšie pri porozumení toho, ako sa sektor služieb podieľa na účasti v GVC. Účasť krajín v GVC sa meria participation index a ten je definovaný ako súčet forwardových a backwardových väzieb.

Okrem merania účasti v GVC, môžeme odmerať aj indexy, ktoré určia pozíciu krajín a sektorov v hodnotových reťazcoch. Na akej pozícii sa dané odvetvie nachádza, určíme indexom upstreamness, ktorý odráža počet produkčných fáz, ktorými si musí produkt prejsť predtým ako sa dostane ku konečnému spotrebiteľovi. Upstream odvetvia prispievajú vyššou pridanou hodnotou krajinám a sektorom než iné.

Na druhej strane máme downstream index, ktorý odráža počet fáz výroby zahrnutých v produkte vyrobenom v rámci odvetvia. Výsledkom je, že čím väčší je tento ukazovateľ, tým zložitejší je výrobný proces konečného produktu. V dôsledku toho možno downstreamness považovať za ukazovateľa, ktorý vysvetľuje alebo určuje zložitosť výrobnej technológie pre konkrétny konečný produkt. Je samozrejme možné, že dve krajiny majú rovnaké hodnoty, čo sa týka umiestnenia v GVC a zároveň veľmi rozdielnu mieru účasti v GVC. Index pozícií alebo umiestnenia v GVC, by sa preto mal používať v spojení s participation indexom, ktorý sumarizuje význam GVC v ekonomike.⁴⁴

⁴⁴ IGNATENKO, Anna, Faezeh RAEI a Borislava MIRCHEVA. Global Value Chains: What are the Benefits and Why Do Countries Participate?: IMF Working Paper. International Monetary Fund, 2019.

1.4.1 Globálne komoditné reťazce(GCC)

GCC je mladšou teóriou, ktorou sa rieši riadenie a ovládanie reťazcov, inými slovami organizácia výrobných procesov. Sú to vysoko organizované siete produkcie, obchodu a služieb, vyskytujúce sa v rôznych štádiách tohto reťazca, ktoré sa sústreďia okolo jednej komodity spojenej s domácnosťami, podnikmi a štátom do jedného celku vo vnútri svetovej ekonomiky, ktorá je vďaka nim prepojená.⁴⁵ Zásadným rozdielom čím sa líši od prechádzajúceho chápania globálnych reťazcov je uhol pohľadu na ich správu, ktorá sa posunula z makro do mezoúrovne alebo mikroúrovne.⁴⁶

1.4.2 Globálne hodnotové reťazce(GVC)

GVC sa zaoberajú najmä ekonomickým uhl'om pohľadu a kladú väčší dôraz na tvorbu pridanej hodnoty v rámci reťazca a sledovanie nerovnosti moci v rôznych fázach výroby. Pre vysvetlenie, pridaná hodnota je najvyššia v počiatočnej fáze výroby, v tzv. konceptných funkciách, do ktorých patrí výskum a vývoj – „branding“, či design, a v konečnej fáze výroby, v tzv. logistických funkciách, medzi ktoré patrí distribúcia, marketing a predaj. Najnižšia pridaná hodnota je v samostatnej produkčnej fáze.⁴⁷

1.4.3 Globálne produkčné siete(GPN)

Teória globálnych produkčných reťazcov opisuje komplexné siete, ktoré sú zapojené do produkcie, distribúcie a spotreby tovarov a služieb. Znamená to, že sú rozsiahle a rozšírené po viacerých krajinách. GNP sa nelimitujú na toky tovarov, práveže služby v nich zohrávajú veľkú úlohu. GPN nájdeme vo všetkých sektoroch primárnom, sekundárnom aj terciárnom. Je to spôsobené tým, že ich súčasťou nie je iba výroba produktu, ale aj jeho distribúcia a predaj, či

⁴⁵MENDELU. *Globální komoditní a hodnotové řetězce a produkční síť*. [online]. 2018 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=57118

⁴⁶BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): *Globální komoditní řetězce, globální hodnotové řetězce, globální produkční síť*. In: Blažek, J., Uhlíř, D.: *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Karolinum, s. 232-252.

⁴⁷MENDELU. *Globální komoditní a hodnotové řetězce a produkční síť*. [online]. 2018 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=57118

služby s tým spojené. Fragmentácia je väčšia v odvetviach, kde sa aktivity dajú ľahšie oddeliť ako napríklad automobilový, či odevný priemysel.

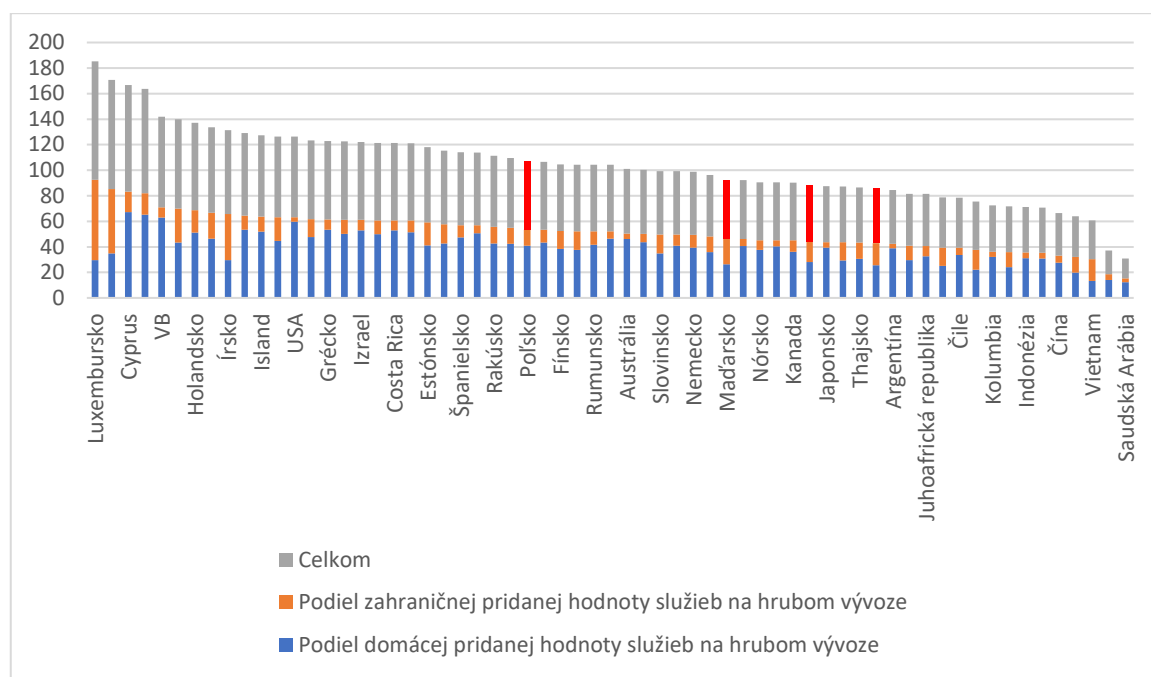
Ďalšími dôležitými zložkami GNP sú aj formálne inštitúcie ako sú obchodné, daňové, environmentálne a iné politiky a regulácie riadené štátom ako aj veľké transnacionálne spoločnosti, pracovná sila a spotrebiteľ. Rozvoj GNP rovnako závisí na politickej a ekonomickej deregulácií, no nie je to jediný faktor rozvoja. GNP sa musí rovnako aj riadiť a býva regulovaný pokusmi o štandardizáciu a snahami o zlepšenie kvality životného prostredia, životnej úrovne, zdravia, kvality, etickosti na trhu, či pracovných podmienok.

V GPN sa hodnota vytvára použitím pracovných, technologických a organizačných znalostí v každej etape výrobného procesu a predstavuje prebytok nad nákladmi spojenými s vykonávaním transformácií a transakcií v každej z týchto etáp. Základnými úlohami v hodnotovom reťazci sú dizajn, výroba, marketing, distribúcia a podpora konečnému spotrebiteľovi, výskum a vývoj, obstarávanie, prevádzka, marketing, služby zákazníkom, získavanie primárnych produktov, balenie a branding.

Služby sa rovnako vyrábajú v rámci GNP a sú nimi napríklad finančné služby alebo doprava. Odhaduje sa, že okolo 40 % celkovej pridanej hodnoty priemyselných tovarov určených na vývoz pochádza zo sektoru služieb, aj keď situácia sa môže meniť v závislosti od krajiny. Vo všeobecnosti je potvrdené, že služby zahrnuté v priemyselných produktoch majú vyššiu pridanú hodnotu.⁴⁸ V rozvinutých krajinách, celkový podiel pridanej hodnoty služieb sa pohybuje okolo 60 %, zatiaľ čo v rozvojových krajinách je to iba okolo 40 %. V krajinách Vyšehradskej štvorky sa to pohybuje od 42,8 % do 53,4 %. Podobne je na tom aj Nemecko, ktorého podiel celkovej pridanej hodnoty služieb je 49,4 % z hrubého exportu (graf 6).

⁴⁸ VLČKOVÁ, Jana. GLOBAL PRODUCTION NETWORKS IN CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP. Prague: Oeconomica, 2017. ISBN 978-80-245-2197-8., str. 16

Graf 6 Podiel celkovej pridanej hodnoty služieb na hrubom vývoze v roku 2016 (%)

Zdroj: 9 Vlastné spracovanie, Dostupné z OECD.Stat (2019)

2 Vzájomné obchodné vzťahy ČR s krajinami V4

V nasledujúcej kapitole sa budem venovať rozboru exportných a importných schopností všetkých krajín Vyšehradskej skupiny, zároveň zhodnotiť ich komoditnú a teritoriálnu štruktúru. Na konci tejto kapitoly vysvetlím náväznosť na nemeckú ekonomiku a ako veľmi od nej krajiny V4 závisia.

2.1.1 Export – služby a tovary

Vývoz je kľúčovou súčasťou hospodárstva krajiny, pretože predaj tovaru zvyšuje hrubú produkciu danej ekonomiky. Jednou z najstarších foriem ekonomického transferu je vývoz vo veľkom meradle medzi krajinami, ktoré majú menšie obmedzenia obchodu, ako sú clá alebo dotácie. Schopnosť vyvážať tovar pomáha hospodárstvu rásť. Väčšina najväčších spoločností pôsobiacich vo vyspelých ekonomikách získava podstatnú časť svojich ročných príjmov z vývozu do iných krajín. Jednou z hlavných funkcií diplomacie a zahraničnej politiky medzi vládami je podpora hospodárskeho obchodu, podpora vývozu a dovozu v prospech všetkých obchodných strán.⁴⁹

Z grafu je zrejmé, že trend exportu v krajinách Vyšehradskej skupiny je značne rastúci. Objemovo najviac vyváža Poľsko, ako tomu bolo aj v roku 1996, krátko po otvorení svojej domácej ekonomiky zahraničnému obchodu. To, že poľskému exportu sa toľko darí je zapríčinené najmä rozlohou krajiny, ktorá je spomedzi krajín V4 najväčšia a rovnako aj veľkosťou domáceho trhu. Oproti roku 1996 sa zvýšil objem exportov o viac než 700 % v Českej republike, Slovenskej republike a Maďarsku a o viac než 900 % v Poľsku. Spočiatku štáty museli prejsť úvodnou krízou kedy ich tovary neboli dostatočne konkurencieschopné oproti zahraničným firmám a to v dôsledku zásadných zmien v teritoriálnej a komoditnej štruktúre. Krajiny stratili väčšinu tradičných trhov v socialistických krajinách. Ďalším problémom bola zvýšená inflácia a ako aj zahraničná zadlženosť, priemyselná výroba prudko poklesla a na západných trhoch bolo veľmi ťažké nájsť odbyt pre ich tovar. Hlavnou príčinou rastu exportu bol však prechod z centrálne plánovanej ekonomiky na tržnú, založenú na privatizácii podnikov a slobodnom obchodovaní.

Zadaným cieľom, presmerovať svoje vývozy a dovozy k rozvinutým trhovým hospodárstvám, akými boli krajiny EÚ, sa dovozy najprv výrazne zvýšili, a to najmä stroje a dopravné prostriedky,

⁴⁹ SEGAL, TROY. Export Definition. *Investopedia* [online]. 24.9.2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/e/export.asp>

ktoré v krajinách V4 chýbali, ale neskôr to napomohlo aj vývozu, ktorého súčasťou boli suroviny a export stúpol až okolo 21 %.⁵⁰

Tabuľka 2 Celkový vývoz tovaru a služieb krajín V4 (mld.USD)

Rok	1996	2001	2006	2011	2016	2018
Česká republika	25,66	33,1	101,34	162,54	155,2	192,22
Slovenská republika	14,54	17,74	57,2	83,5	84,01	103,54
Maďarsko	19,52	34,84	85,29	122,12	113,06	134,72
Poľsko	35,33	51,87	130,53	225,08	206,37	323,99

Zdroj: 10 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank (2019)

Tabuľka 3 Celkový vývoz tovaru a služieb krajín V4 ako podiel na HDP v rokoch 1996-2018(%)

	1996	2001	2006	2011	2016	2018
Česká republika	38	49	65	71	80	78
Slovenská republika	52	58	81	85	94	97
Maďarsko	42	65	74	87	90	87
Poľsko	22	27	38	43	52	55

Zdroj: 11 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank (2019)

2.1.2 Import – služby a tovary

Dovozom máme na mysli tovar alebo služba dopravená do domácej ekonomiky zo zahraničia. Slovo „import“ pochádza zo slova „port“, pretože tovar sa často prepravuje loďou do zahraničia. Dovoz je spolu s vývozom hlavnými zložkami medzinárodného obchodu. Ak hodnota dovozu

⁵⁰ MARTÍNEK, Aleš. History of foregin trade. *Czech.cz* [online]. 25.1.2010 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/en/Business/Economic-facts/History-of-foreign-trade>

krajiny prevyšuje hodnotu jej vývozu, má krajina zápornú obchodnú bilanciu, nazývanú tiež ako obchodný deficit.⁵¹

Ako bolo už pri predchádzajúcom grafe spomenuté, import sa po roku 1989 rapídne zvýšil a to vďaka orientácii sa novo-otvorených trhov krajín V4 na vyspelé hospodárstva. V roku 2001 ešte prevyšoval nad exportom, avšak v roku 2006 sa situácia obrátila a krajiny začali vykazovať kladnú obchodnú bilanciu.⁵² Trend dovozu krajín V4 je veľmi podobný ako v prípade exportu a to rastúci. V Českej republike, Slovenskej republike a v Maďarsku sa import zvýšil okolo 600 %, zatiaľ čo v Poľsku bol nárast až 800 percentný.

Tabuľka 4 Celkový dovoz tovaru a služieb v krajinách V4 (mld. USD)

Rok	1996	2001	2006	2011	2016	2018
Česká republika	28,92	33,95	97,08	153,81	140,15	176,57
Slovenská republika	17,51	20,2	60,01	84,39	81,3	101,24
Maďarsko	19,29	35,5	86,55	113,53	100,45	127,28
Poľsko	37,39	58,76	137,64	235,43	227,32	303,95

Zdroj: 12 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank (2019)

Tabuľka 5 Celkový dovoz tovaru a služieb krajín V4 ako podiel na HDP v rokoch 1996-2018(%)

	1996	2001	2006	2011	2016	2018
Česká republika	43	50	62	67	72	72
Slovenská republika	63	66	85	86	90	95
Poľsko	23	31	40	45	48	52
Maďarsko	41	66	75	81	80	82

⁵¹ SEGAL, TROY. Import Definition. *Investopedia* [online]. 30.4.2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/i/import.asp>

⁵² MARTÍNEK, Aleš. History of foregin trade. *Czech.cz* [online]. 25.1.2010 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/en/Business/Economic-facts/History-of-foreign-trade>

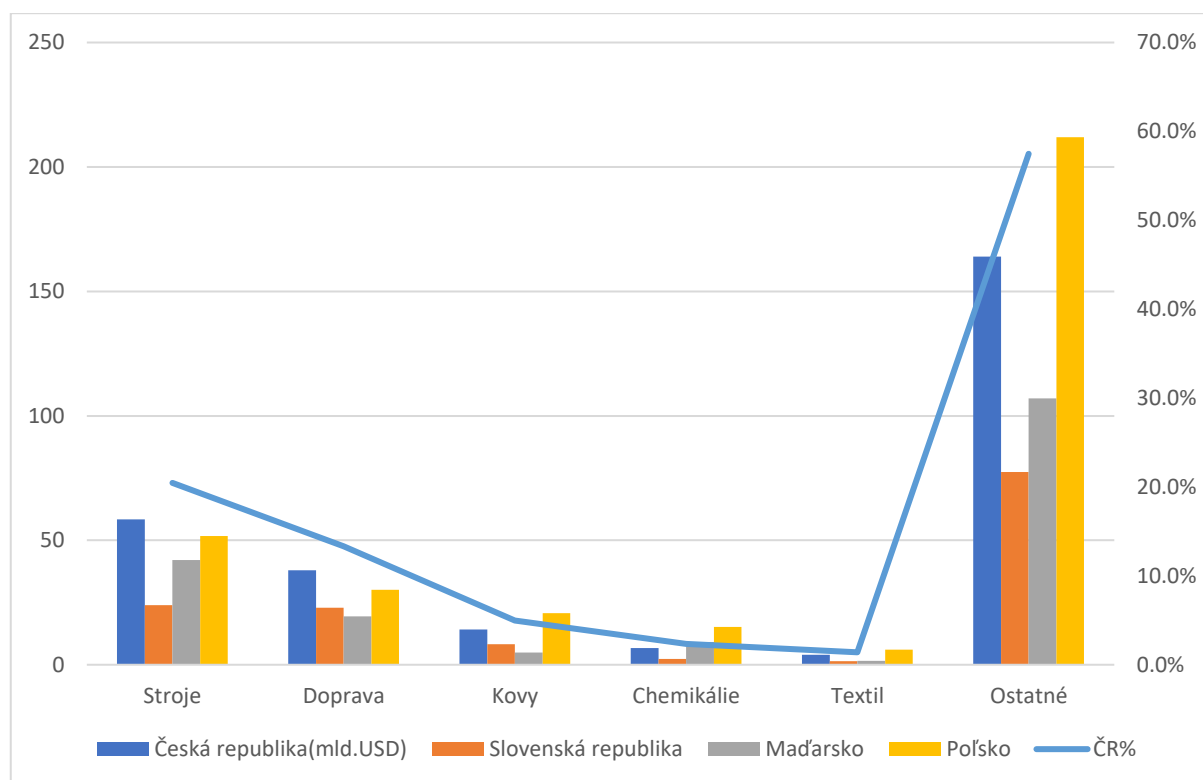
2.1.3 Komoditná štruktúra

Z hľadiska komoditnej štruktúry môžeme poznamenať, že najviac vyvážanou skupinou sú pre všetky krajiny V4 stroje: V ČR tvorí vývoz strojov skoro 36 % celkového exportu krajiny v hodnote 58,4 mld. USD, potom nasleduje Poľsko, kde kategória stroje tvorí okolo 24 % celkového exportu v hodnote 51,7 mld. USD, potom Maďarsko s 39 percentným podielom na celkovom exporte v hodnote 42,1 mld. USD a nakoniec Slovenská republika, ktorej export strojov tvorí viac než 30 % v hodnote 23,9 mld. USD. V rámci strojov sú to v ČR najmä počítače (4,2 % t.j. 6,9 mld. USD), vysielacie zariadenia (2,2 % t.j. 3,6 mld. USD) a súčiastky kancelárskych strojov (2 % t.j. 3,2 mld. USD); v Slovenskej republike sú to displeje (6,4 % t.j. 4,9 mld. USD), vysielacie zariadenia (3,6 % t.j. 2,7 mld. USD) a izolované drôty (1,6 % t.j. 1,2 mld. USD); v Maďarsku sú to motory so sviečkovým zapáľovaním (3,4 % t.j. 3,6 mld. USD), súčiastky kancelárskych strojov (1,6 % t.j. 1,7 mld. USD) a zariadenia na rozvod elektriny (1,6 % t.j. 1,6 mld. USD); a na koniec v Poľsku sú to displeje (1,8 % t.j. 3,7 mld. USD), počítače (1,6 % t.j. 3,4 mld. USD) a izolované drôty (1,3 % t.j. 2,7 mld. USD). Druhou najvyvážanejšou skupinou sú dopravné prostriedky a automobily, ktoré najviac vyváža opäť Česká republika, 23 % v hodnote 38 mld. USD, potom Poľsko, 14 % v hodnote 30,1 mld. USD, hneď za ním nasleduje Slovenská republika, 30 % v hodnote 22,9 mld. USD, a nakoniec Maďarsko s podielom 18 % v hodnote 19,5 mld. USD.⁵³ Čo sa týka produktov umiestnených na treťom mieste v rámci exportov V4 tu sa už vývoz Maďarska líši od zvyšku V4. V Maďarsku sa najviac vyvážajú chemikálie, 8,5 % t.j. 9,1 mld. USD, zatiaľ čo v ČR, na Slovensku a Poľsku sú to kovy. Vývoz kovov činí v ČR 8,6 % t.j. 14,2 mld. USD, v Slovenskej republike 11 % t.j. 8,2 mld. USD a v Poľsku 9,8 % t.j. 20,8 mld. USD.⁵⁴

⁵³ OEC. *Poland* [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://oec.world/en/profile/country/pol/>

⁵⁴ OEC. *What does Poland export?* [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/pol/all/show/2017/

Graf 7 Komoditná štruktúra exportu krajín V4 (mld. USD) za rok 2017

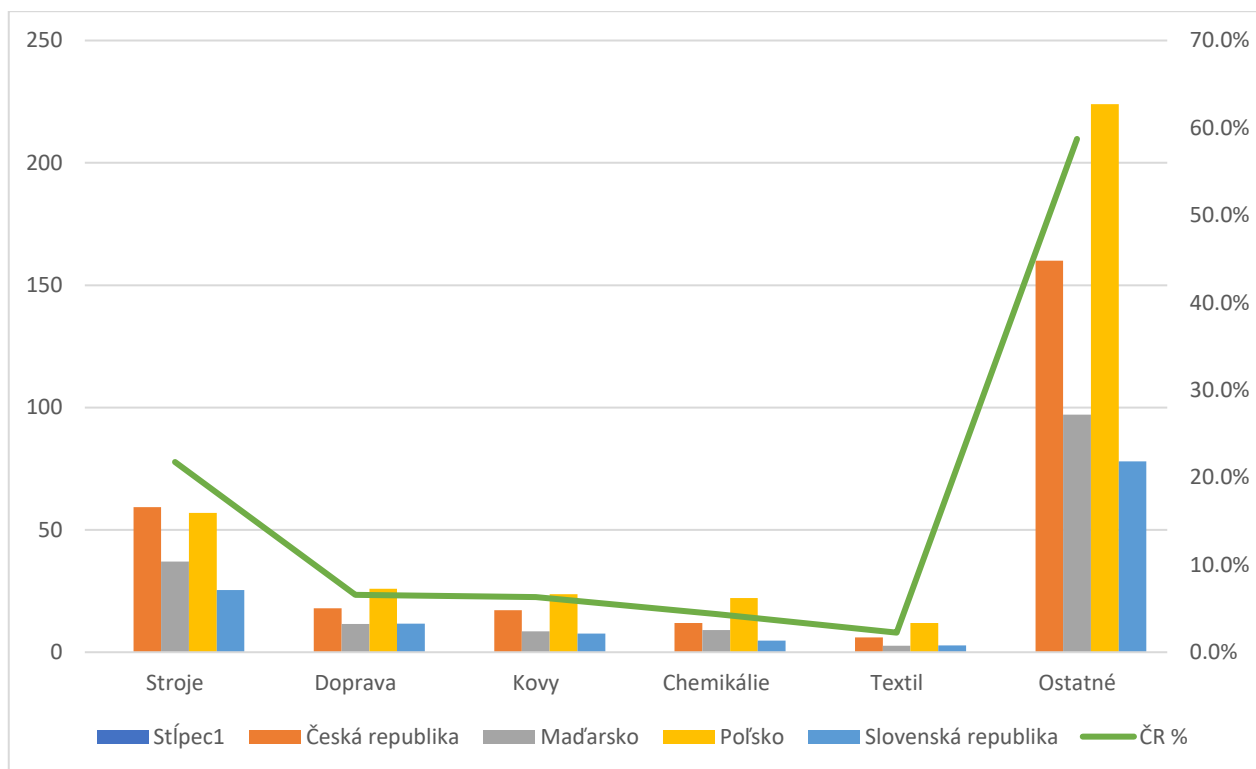

Zdroj: 14 Vlastné spracovanie, dostupné z OEC(2017)

Štruktúra importu tovaru je veľmi podobná ako pri exporte. Najviac dovážané skupiny sú stroje a dopravné prostriedky. 37 % celkového českého importu tvoria stroje v hodnote 59,3 mld. USD, import strojov do Maďarska tvorí 38 % t.j. 37 mld. USD, slovenský import strojov tvorí 33 % v hodnote 25,4 mld. USD a v Poľsku tvoria stroje 25 % celkového importu v hodnote 57 mld. USD. Zo skupiny strojov sú to v ČR a v Poľsku najmä súčiastky kancelárskych strojov, vysielacie zariadenia a počítače, v Slovenskej republike sú to vysielacie zariadenia, izolované drôty a displeje, zatiaľ čo v Maďarsku sú to integrované obvody, súčiastky do motora a súčiastky kancelárskych strojov.⁵⁵

⁵⁵ OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/pol/all/show/2017/

Graf 8 Komoditná štruktúra importu do krajín V4 za rok 2017(mld. USD)

Zdroj: 15 Vlastné spracovanie, dostupné z OEC(2017)

2.1.4 Teritoriálna štruktúra

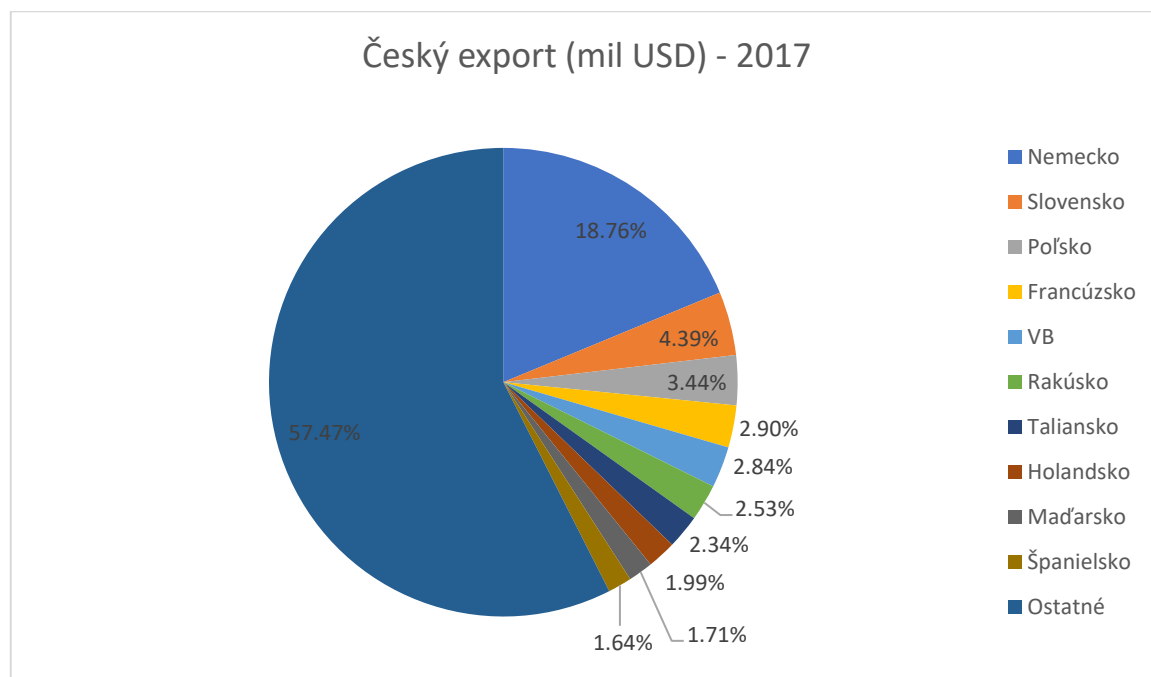
V rámci teritoriálnej štruktúry, Nemecko je hlavnou destináciou a najväčším obchodným partnerom všetkých krajín Vyšehradskej skupiny. Z Českej republiky tam smeruje viac než 18 % celkového českého exportu a to až v hodnote 59,4 mld. USD. Vyvážajú sa najmä stroje (37 % t.j.19,2 mld. USD), dopravné prostriedky (24 % t.j.12,4 mld. USD) a kovy (9 % t.j.4,6 mld. USD). Zo skupiny strojov sú to najmä počítače, vysielačky a elektrické zariadenia, z dopravných prostriedkov tam patria súčiastky motorových vozidiel a autá, a v rámci kovov sa vyváža najmä železné konštrukcie a železný šrot.⁵⁶ Export tovarov na Slovensko sa pohybuje okolo 5 % a štruktúra vývozu je rovnaká ako do Nemecka. Najviac sa vyvážajú stroje (20 % t.j.2,2 mld. USD), dopravné prostriedky (20 % t.j.2,2 mld. USD) a kovy (12 % t.j.1,3 mld. USD). Do Poľska smeruje 3,4 % českého exportu a vyvážajú sa rovnako ako v prípade Nemecka a Slovenskej republiky

⁵⁶ OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/pol/all/show/2017/

najmä stroje (22 % t.j.1,8 mld. USD). Český export do Francúzska sa pohybuje okolo 2,9 % a hlavnou vývoznou zložkou sú tiež stroje (38 % t.j.3,1 mld. USD).⁵⁷

Čo sa týka importu, Nemecko ako obchodný partner značne dominuje, z celkového českého importu v hodnote 160 mld. USD sa z Nemecka importuje 26 % v hodnote 42,4 mld. USD. Ďalej ČR najviac dováža z Poľska(7,6 % t.j.12,7mld. USD), Slovenskej republiky (5 % t.j.7,9 mld. USD) a Francúzska (3,2 % t.j.5,2 mld. USD). Najviac sa dovážajú z Nemecka stroje dopravné prostriedky a kovy, zo Slovenskej republiky a z Poľska stroje, kovy a dopravné prostriedky a z Francúzska stroje, chemikálie a dopravné prostriedky.⁵⁸

Graf 9 Najväčší importéri českého tovaru a služieb (2017)

Zdroj: 16 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank(2019)

Aj v prípade Maďarska, do Nemecka smeruje viac než 16 % celkového maďarského exportu v hodnote 29,2 mld. USD. Najviac sa vyvážajú stroje (47 % t.j.13,6 mld. USD), dopravné

⁵⁷ OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/pol/all/show/2017/

⁵⁸ OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/pol/all/show/2017/

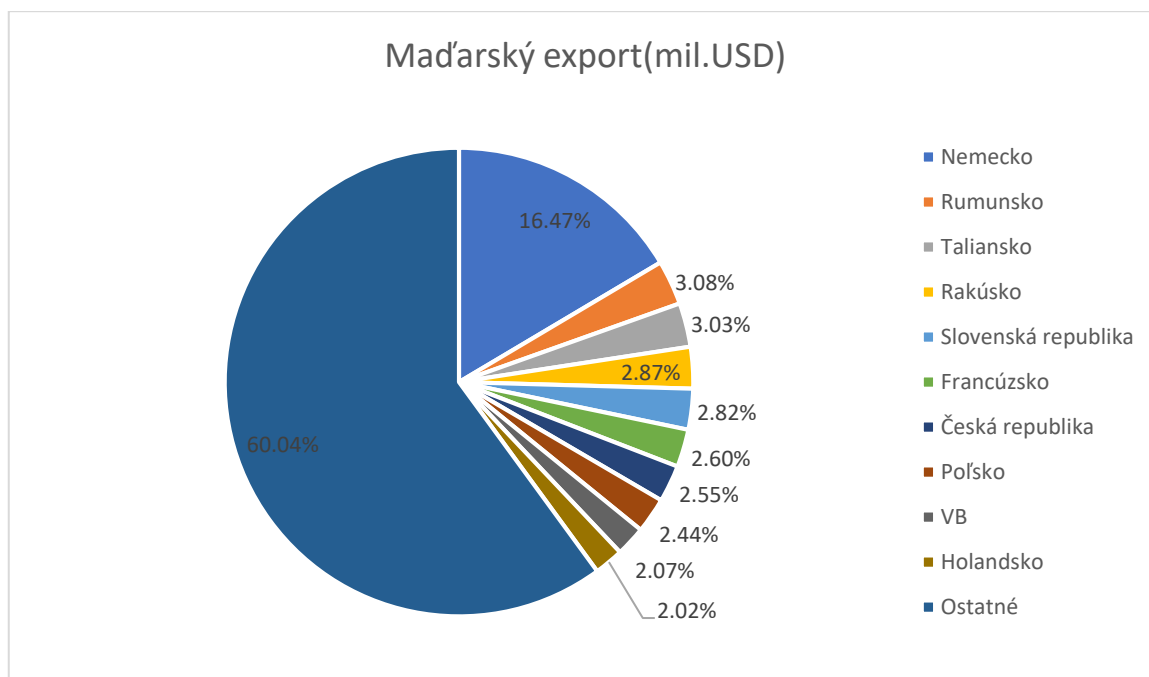
prostriedky (23 % t.j. 6,7 mld. USD) a rôzne typy nástrojov (6,2 % 1,8 mld. USD). Zo skupiny strojov sú to motory so sviečkovým zapáľovaním, spaľovacie motory a zariadenia na rozvod elektriny. Celkový podiel maďarského vývozu do Rumunska je 3,08 percentný v hodnote 5,8 mld. USD. Najviac sa exportujú stroje, chemikálie a plasty a gumy. Vývoz do Talianska sa pohybuje okolo 3 % v hodnote 5,7 mld. USD. Najviac sa exportujú stroje, dopravné prostriedky a zelenina. Vývoz do Rakúska je 2,8 % v hodnote 5,4 mld. USD a najviac sa vyvážajú stroje, dopravné prostriedky a kovy.⁵⁹

Najväčší importný partner Maďarska je opäť Nemecko, pričom z celkového maďarského importu patrí Nemecku 27 % v hodnote 26,1 mld. USD. Druhé v poradí je Rakúsko (5,8 % t.j. 5,6 mld. USD), potom Poľsko (5,6 % t.j. 5,4 mld. USD) a Česká republika (4,6 % t.j. 4,5 mld. USD). Nemecko najviac exportuje stroje, medzi ktoré patria súčiastky do motora, či integrované obvody a z dopravných prostriedkov sú to časti do áut (až 8,5 %) a autá (4,5 %). Do ČR smeruje najviac strojov (43 %), ale najväčšou položkou z konkrétnych skupín tvoria súčiastky do áut (8,5 %) a autá (4,5 %) z kategórie dopravné prostriedky.⁶⁰

⁵⁹ OEC. *What does Poland export?* [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/aut/show/2017/

⁶⁰ OEC. *What does Poland export?* [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/aut/show/2017/

Graf 10 Najväčší importéri maďarského tovaru a služieb (2017)

Zdroj: 17 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank(2019)

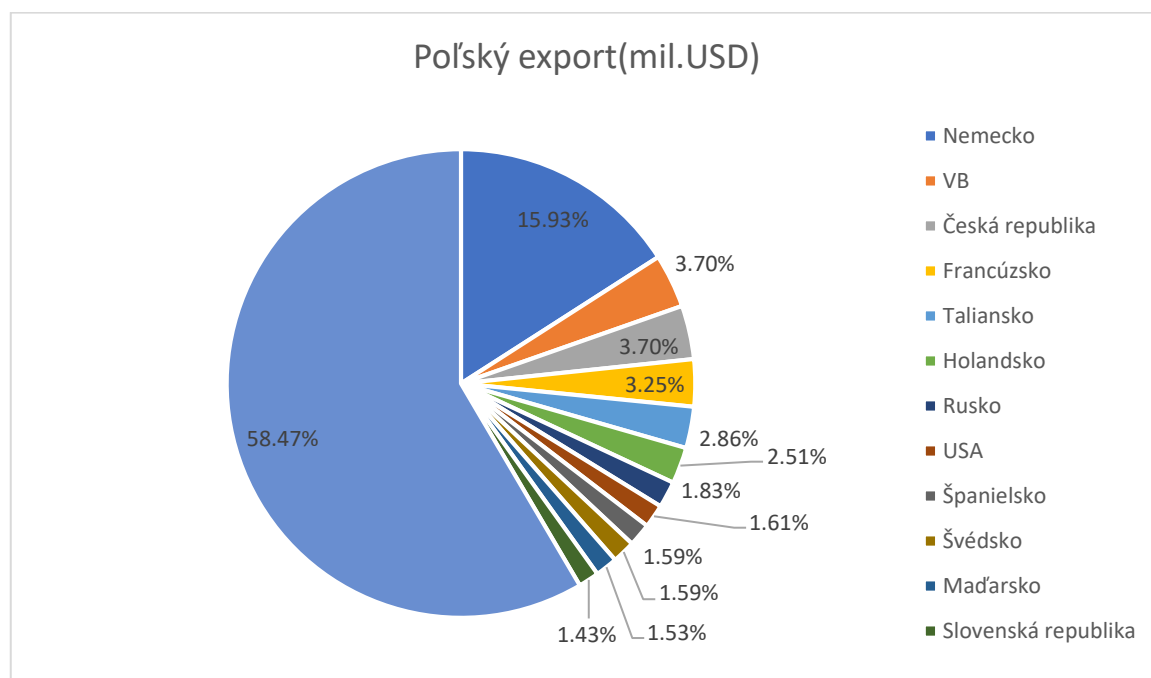
Percentuálny podiel poľského exportu do Nemecka sa pohybuje okolo 16 % a to v hodnote 60,2 mld. USD. Skupiny, ktoré sa najviac vyvážajú sú stroje (24 % t.j.13 mld. USD), dopravné prostriedky (14 % t.j.7,7 mld. USD) a kovy (11 % t.j.6 mld. USD). Spomedzi strojov sa najviac exportujú súčiastky do motora (785 mil. USD), izolované drôty (773 mil. USD) a počítače (732 mil. USD). Druhým najväčším exportným partnerom Poľska je Veľká Británia, kam smeruje 3,7 % poľského exportu v hodnote 14 mld. USD. Najviac sa do VB vyvážajú stroje (27 % t.j.3,7 mld. USD), dopravné prostriedky (15 % t.j. 2 mld. USD) a poľnohospodárske potraviny (11 % t.j.1,5 mld. USD). Tretím najväčším exportným partnerom Poľska je Česká republika, kam Poľsko vyváža 3,7 % svojho celkového exportu v hodnote 14 mld. USD. Najviac sa vyvážajú stroje, kovy a dopravné prostriedky. Ďalšou krajinou v poradí, kam smeruje poľský export je Francúzsko, kam sa vyváža 3,25 % celkového exportu a je v hodnote 12,3 mld. USD.⁶¹

Poľsko najviac importuje z Nemecka a to až 25 % t.j.55,2 mld. USD z celkového dovozu v hodnote 224 mld. USD. Potom dováža najviac z Talianska (5,4 % t.j.12 mld. USD), Ruska (5,1 % t.j.11,5 mld. USD) a Beneluxu (2,9 % t.j.6,5 mld. USD). Najviac sa z Nemecka dovážajú stroje a dopravné prostriedky a kovy, ale najviac dovážanou podskupinou sú súčiastky do áut

⁶¹ OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/aut/show/2017/

(6,1 %) a autá (4,3 %). Z Talianska sa súčiastok do áut dováža menej a to v priemere okolo 5,3 %.⁶²

Graf 11 Najväčší importéri poľského tovaru a služieb (2017)

Zdroj: 18 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank(2019)

Slovenská republika najviac exportuje do Nemecka (11,74 % t.j.17,3 mld. USD), Českej republiky (6,5 % t.j.9,7 mld. USD), Poľska (4,3 % t.j.6,4 mld. USD) a Francúzska(3,6 % t.j.5,3 mld. USD). Do Nemecka sa najviac vyvážajú stroje, dopravné prostriedky a kovy. Zo skupiny stroje sa jedná najmä o displeje, guľôčkové ložiská a izolované drôty. Do ČR sa najviac vyvážajú stroje, kovy a dopravné prostriedky. Do Poľska sa exportujú rovnako ako v ČR, najviac stroje, kovy a dopravné prostriedky. A do Francúzska sú to opäť dopravné prostriedky, medzi ktoré patria najmä autá a súčiastky do áut, stroje a kovy.⁶³

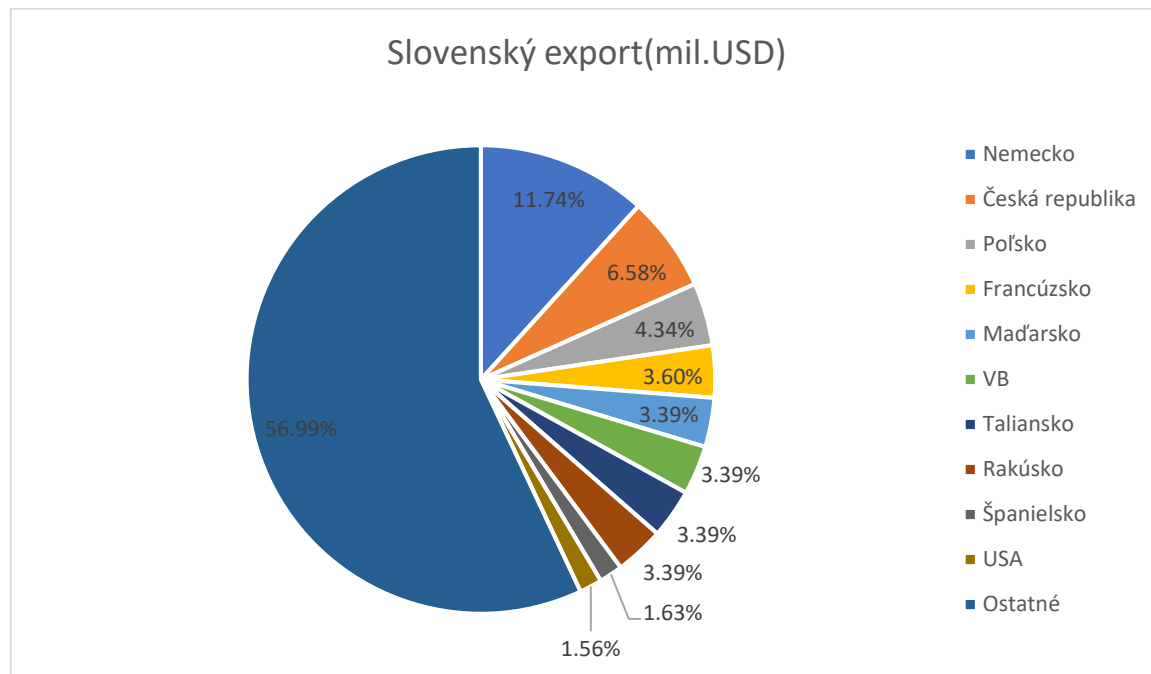
Slovenský import v hodnote 78 mld. USD tvorí z 19 % (14,4 mld. USD) nemecký import, zo 14 % (11,1 mld. USD) český import, z 6,1 % (4,7 mld. USD) poľský a z 3,9 % (3 mld. USD) taliansky import. Najviac sa z Nemecka dovážajú stroje a dopravné prostriedky, z ktorých súčiastky do áut tvoria najvyšší podiel a to až 18 percentný. Z českej republiky sa rovnako najviac dováža skupina

⁶² OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/aut/show/2017/

⁶³ OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/aut/show/2017/

strojov a dopravných prostriedkov a najpočetnejšie zastúpenie majú opäť súčiastky do áut (11 %) a autá (6,2 %).⁶⁴

Graf 12 Najväčší importéri slovenského tovaru a služieb (2017)

Zdroj: 19 Vlastné spracovanie, dostupné z World Bank(2019)

Ako je z analýzy exportnej a importnej štruktúry zrejmé, krajiny V4 sú značne závislé na Nemecku ako svojom hlavnom obchodnom partnerovi, pretože má na exporte a importe skúmaných krajín najväčší podiel. Nejde však opomenúť fakt, že krajiny sú v rámci komoditnej a teritoriálnej štruktúry veľmi úzko závislé aj sami na sebe a navzájom sa stali svojimi hlavnými obchodnými partnermi. Zásľuhu na tom má hlbšia integrácia do globálnych hodnotových reťazcov ako aj celková globalizácia svetových ekonomík.

⁶⁴ OEC. What does Poland export? [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/aut/show/2017/

3 Zapojenie krajín Vyšehradskej skupiny do GVC

Globálna produkcia sa od 90. rokov 20. storočia organizačne rozložila na viacero častí a priestorovo sa rozptýlila. V správe o svetových investíciách za rok 2013 sa odhaduje, že približne 80 % svetového obchodu je teraz organizovaných prostredníctvom globálnych výrobných sietí, ktoré sú koordinované vedúcimi firmami na trhu. Tieto firmy investujú do cezhraničných aktív, ktoré sú produktívne a so svojimi vyrobenými vstupmi a výstupmi obchodujú s partnermi, dodávateľmi a zákazníkmi po celom svete. Podrobnejšia analýza je spracovaná v štúdií Coe-a a Yeung-a(2015), kde GNP sú v súčasnosti hodnotené ako najkritickejšie organizačné platformi, prostredníctvom ktorých je hospodárska výroba, v odvetviach primárneho, spracovateľského priemyslu a služieb, štruktúrovaná na globálnej úrovni. Správa Svetovej banky z roku 2010 o stave svetovej ekonomiky po roku 2008 ďalej tvrdí, že vzhľadom na to, že výrobné procesy v mnohých odvetviach boli roztrieštené a jednotlivé výroby sa presunuli do rôznych častí sveta v globálnom meradle, GVC sa stali chrbtovou kosťou a centrálnym nervovým systémom svetovej ekonomiky.⁶⁵

3.1 Dáta za pridanú hodnotu

Ako už vieme z predchádzajúcej kapitoly, celkové exporty krajín Vyšehradskej skupiny sa za posledných 20 rokov zvýšili takmer desaťnásobne. Exportné schopnosti sa výrazne zlepšili po otvorení V4 ekonomík zahraničnému obchodu, rovnako ako aj vďaka prílivu zahraničných investícií. V Poľsku sa zvýšili najviac a to v porovnaní s rokom 1996 a 2018 až o viac než 900 %.

⁶⁶

Ako môžeme pozorovať v tab. č. 4, celkový hrubý export narástol v období medzi rokmi 2005 a 2016 v každej vybranej ekonomike. V rámci štátov V4, najviac objemovo vzrástol hrubý celkový export v Poľsku, až na 210mld.USD, ale najvyšší percentuálny rast zaznamenala Slovenská republika spolu s Poľskom a to vyše 120 %. Zásľuhu na tomto náraste má najmä rastúci podiel exportu do Nemecka. Nemecko je hlavným obchodným partnerom všetkých štátov V4 a to sa

⁶⁵ YEUNG, Henry Wai-chung. Global Production Networks and Foreign Direct Investment by Small and Medium Enterprises in ASEAN. *Unctad* [online]. 2016 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://unctad.org/en/PublicationChapters/diaeia2017d3a1_en.pdf

⁶⁶ KJÆRGAARD LARSEN, Jens Anton. *The Economic Situation in Poland* [online]. 2006 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: http://www.nationalbanken.dk/en/publications/Documents/2002/12/2002_MON4_the73.pdf

odzrkadlilo aj na narastajúcom hrubom celkovom exporte krajín. Poľsko zastáva v Nemecku spomedzi krajín V4 najvyšší podiel, dokonca nárast jeho exportu je vyhodnotený za jeden z najvyšších spomedzi všetkých hlavných partnerov Nemecka. Za posledný rok sa zvýšil na 5,5 %. Poľsko sa týmto stalo šiestym najdôležitejším dodávateľom tovaru do Nemecka. Českej republike patrí v súčasnosti 7.miesto.⁶⁷

Avšak zvyšujúce sa exporty neodzrkadľujú v akej miere sa krajiny V4 podieľajú na globálnych hodnotových reťazcoch alebo či sa stávajú viac konkurencieschopné. Zároveň vyššie exporty nezaručujú vyššiu domácu produkciu a tým pádom ani vyššiu zamestnanosť ak neporastie aj domáca pridaná hodnota vývozu. Na základe tohto môžeme usúdiť, že práve pridaná hodnota exportov je najlepším ukazovateľom konkurencieschopnosti v rámci globálnej ekonomiky.⁶⁸

Aj napriek tomu, že sa podiel domácej pridanej hodnoty na exporte sa oproti roku 2005 zvýšil, trend podielu domácej VA v krajinách V4 relatívne klesá. Oproti roku 2005 sa hodnota podielu zvýšila najviac v Poľsku, kde domáca VA tvorila v roku 2016 viac než 70 % z celkového hrubého exportu, potom v Českej republike, kde tvorila viac než 60 % a v Maďarsku a na Slovensku viac než 55 % z celkového hrubého exportu. V Číne je podiel DVA hrubého exportu vyšší než 80 % a vo vyspelých ekonomikách ako v USA a Nemecku je podiel viac než 90 percentný.

⁶⁷ MROCZEK, Wojciech. *The German market is driving the growth of Polish exports*. *Financial Observer* [online]. 6.7.2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://financialobserver.eu/poland/the-german-market-is-driving-the-growth-of-polish-exports/>

⁶⁸ VLČKOVÁ, Jana. *GLOBAL PRODUCTION NETWORKS IN CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP*. Prague: Oeconomica, 2017. ISBN 978-80-245-2197-8.

Tabuľka 6 Celkový hrubý export a domáca pridaná hodnota

Krajina	Hrubý celkový export (mil. USD)		Podiel domácej pridanej hodnoty na celkovom exporte (mil. USD)		Domáca pridaná hodnota exportu (%)	
	2005	2016	2005	2016	2005	2016
Česká republika	73 860,6	135 355,7	48 432,9	84 364,4	65,6	62,3
Maďarsko	65 041,1	98 604,1	36 414,7	55 077,6	56,0	55,9
Poľsko	95 469,7	210 481,3	71 903,3	153 862,8	75,3	73,1
Slovenská republika	32 636,8	71 426,6	18 606,5	39 636,0	57,0	55,5
Nemecko	861 815,1	1 275 570,4	701 136,7	1 017 077,1	81,4	79,7
USA	1 188 324,9	2 006 197,2	1 060 432,3	1 824 769,8	89,2	91,0
Čína	698 071,1	1 956 378,0	514 710,5	1 630 736,1	73,7	83,4

Zdroj: 20 Vlastné spracovanie, dostupné z OECD.Stat(2019)

3.2 Level integrácie jednotlivých krajín do GVC

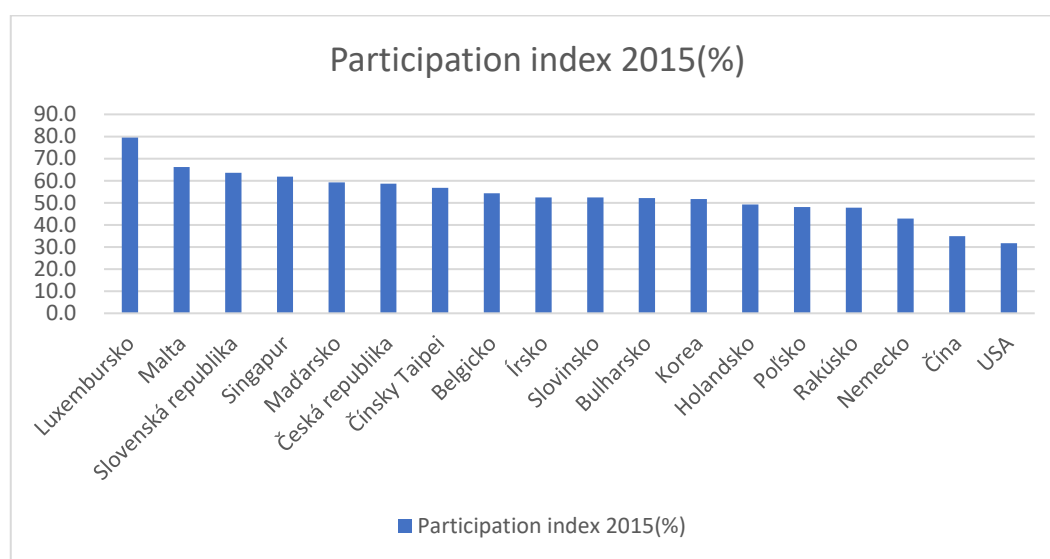
Už z predošlých kapitol vieme, že to ako veľmi je krajina zapojená do vertikálne fragmentovanej produkcie alebo ako veľmi sa podieľa na procesoch v rámci GVC, môžeme zistiť ukazovateľom nazývaným participation index, ktorý nám poskytne informácie o ekonomickej integrácii rôznych svetových hospodárstiev. Malé otvorené ekonomiky, ako napríklad Luxembursko, Slovenská alebo Česká republika, získavajú viac vstupov a produkcie zo zahraničia a produkujú viac vstupov používaných v GVC ako veľké krajiny, ako napríklad Spojené štáty americké alebo Čína (kde vzhľadom na veľkosť ekonomiky, väčší podiel predstavuje ich vlastný domáci hodnotový reťazec). Participation index však nesúvisí toľko s veľkosťou krajín ako súvisí s tým, čo obsahuje import danej krajiny pri jeho vývoze a následné využitie vstupov v tretích krajinách. Napr. zahraničný obsah v americkom exporte sa pohybuje okolo 15%, zatiaľ čo účasť USA v GVC je viac než 30 percentná, keď berieme do úvahy využitie amerických polotovarov, ktoré použijú tretie krajiny pri svojom vývoze. Veľké ekonomiky majú preto nižší podiel exportov, tvorených vstupmi, a vertikálneho obchodu sa zúčastňujú v menšej miere, než malé ekonomiky, ktorými sú napr. Maďarsko či Taipei.⁶⁹

V grafe môžeme pozorovať, že Slovenská republika, Maďarsko, či Česká republika stoja na popredných pozíciách, keď sa zohľadňuje miera účasti v GVC. Nie je tomu tak len v rámci EU,

⁶⁹ MAPPING GLOBAL VALUE CHAINS. OECD [online]. 3.12.2012 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.oecd.org/dac/aft/MappingGlobalValueChains_web_usb.pdf

ale aj v celosvetovom meradle, kde sa Slovenská republika umiestnila, s mierou účasti na GVC 63,9%, medzi tromi krajinami v najvyššom participation indexom vo svete, ktorými sú Luxembursko, s indexom 79,4 % a Malta s indexom 66,1%. Poľsko sa spomedzi V4 krajín umiestňuje na nižších pozíciách, pretože je menej integrované do globálnych hodnotových reťazcov.

Graf 13 Participation index 2015

Zdroj: 21 Vlastné spracovanie, dostupné z OECD.Stat(2019)

Vzájomné prepojenie globálnej ekonomiky sa zrýchlilo prostredníctvom stále komplexnejších obchodných vzťahov a globálnych dodávateľských reťazcov, ktoré vytvárajú hodnotu počas celého výrobného a distribučného procesu. Databáza OECD o obchode s pridanou hodnotou (TiVA) poskytuje sadu ukazovateľov na lepšie pochopenie týchto vzťahov.

Každá krajina sa svojou ekonomikou zapája do globálnych hodnotových reťazcov rozdielnou mierou. Je to jednak zapríčinené tým, aké zahraničné vstupy či služby využijú, či ktoré medziprodukty a služby budú poskytovať a exportovať na zahraničné trhy. Štáty sú na sebe vo veľkej miere závislé, pretože na to, aby mohli sami vyvážať, potrebujú určité vstupy a služby z iných štátov, rovnako ako aj ich exporty sú vo veľkej miere využívané tretími krajinami. Akú pridanú hodnotu jednotlivá krajina pridalá určitej produkcii či službe sa hodnotí už vo vyššie

spomínanom participation indexe alebo tzv. indexe účasti v GVC. Ten sa meria ako percentuálny podiel z hrubého exportu a určujeme ho za pomoci backward a forward indexu.⁷⁰

Z tab.6 je zrejmé, že vo všetkých štátoch V4 je backward index vyšší než forward index. Avšak rozdiel medzi Poľskom a zvyšnými tromi krajinami V4 je v pomere ako vysoký majú backward a forward index. Zatiaľ čo Česká a Slovenská republika a Maďarsko majú backward index značne vyšší než forwardový, v Poľsku sú tieto dva indexy veľmi podobne veľké. Je to vďaka tomu, že Poľsko dokázalo zvýšiť svoj forwardový index, lebo sa mu podarilo zlepšiť dosah na konečného spotrebiteľa.⁷¹ Rovnako tomu je aj v Nemecku. To, že krajina má vyšší forward index znamená, že daná ekonomika exportuje viac domácej pridanej hodnoty vo vývozoch svojich medziproduktov v rámci celkových hrubých exportov, než importuje zahraničnú pridanú hodnotu medziproduktov z iných ekonomík. Príkladom môže byť USA, ktorého forwardový index výrazne prevyšuje backwardový index, čo je spôsobené tým, že sa viac účastní výrobných fáz ako je R&D a design než priamo konkrétnej produkcii výrobkov. Vysoký forwardový index však môžu mať aj krajiny, ktoré vyvážajú primárne suroviny ako napríklad ropu.⁷² Avšak krajiny, ktoré majú vyšší forwardový index nie sú limitované iba na vývoz komodít. USA totižto okrem toho, že sa nachádza v upstream časti GVC, rovnako aj vo veľkom vyváža obchodné a finančné služby, ktoré zvyknú byť využívané ako kľúčové výrobné medzivstupy v GVC.⁷³

⁷⁰ WTO. "Trade in Value-Added and Global Value Chains" profiles. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/Explanatory_Notes_e.pdf

⁷¹ OECD. *Skills and global value chains: What are the stakes?* [online]. 2017 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264273351-5_en/index.html?itemId=/content/component/9789264273351-5-en&mimeType=text/html

⁷² OECD. *Skills and global value chains: What are the stakes?* [online]. 2017 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264273351-5_en/index.html?itemId=/content/component/9789264273351-5-en&mimeType=text/html

⁷³ IGNATENKO, Anna, Faezeh RAEI a Borislava MIRCHEVA. *Global Value Chains: What are the Benefits and Why Do Countries Participate?*: IMF Working Paper. International Monetary Fund, 2019.

Zdroj: 22 Vlastné spracovanie, dostupné z OECD.Stat (2019)

Krajina	Celková pridaná hodnota produkcie (%)		Backward participation index(%)		Forward participation index(%)		Participation index(%)	
	2005	2015	2005	2015	2005	2015	2005	2015
Česká republika	41,7	41,2	34,4	39,3	17,9	19,4	52,4	58,6
Maďarsko	45,8	46,7	44,0	43,1	14,1	16,2	58,1	59,2
Poľsko	47,0	46,7	24,7	26,6	20,0	21,5	44,7	48,1
Slovenská republika	43,1	40,8	43,0	44,8	17,3	18,8	60,3	63,6
Nemecko	51,9	52,4	18,6	21,0	21,0	21,9	39,6	42,9
USA	55,2	57,3	10,8	9,5	22,5	22,2	33,3	31,7
Čína	46,8	52,8	27,7	26,6	17,6	15,7	45,3	42,3

Tabuľka 7 Ukazovatele Participation indexu

Zatiaľ čo globalizácia výroby sa v mnohých krajinách OECD a rozvíjajúcich sa ekonomikách od konca 20. storočia nezmenšila, existujú náznaky, že tento trend v posledných rokoch spomaľuje. Napríklad približne od roku 2011 sa obsah zahraničnej pridanej hodnoty vo vývoze („spätne väzby-backward linkages“) postupne znížil pre mnohé hlavné ekonomiky. Tento pokles bol najvýraznejší v Číne, kedy v roku 2014 dosiahol svoje maximum v hodnote 447 089mil.USD, ale v roku 2016 už zaznamenal pokles na 325 641mil.USD. Rovnako tomu bolo aj v Spojených štátoch, aj keď v menšej miere, kde v roku 2014 bola hodnota zahraničnej pridanej hodnoty 311 936mil.USD, ale v roku 2016 klesla na 181 427mil.USD(vid'.tab.4). Dôvodom zaznamenaného poklesu bolo zníženie aktivít v rámci GVC ako podielu na globálnom HDP a zvýšenie čisto domácej produkcie medzi rokmi 2011 až 2016. Znížila sa nominálna miera rastu viacerých výrobných aktivít, najmä komplexných aktivít výroby rozmiestnených vo viacerých krajinách. Rast globálneho HDP bol v roku 2017 bol tvorený najmä rastúcou domácou produkciou krajiny a medzinárodný obchod prispel len veľmi malou časťou. Aj napriek zvýšenému tempu rastu svetového obchodu, ktoré v roku 2017 presiahlo tempo rastu svetového HDP, čo viedlo k nárastu komplexných aktivít v rámci GVC o 10 percentuálnych bodov, rastúce obchodné napätie medzi USA a ich hlavnými obchodnými partnermi, najmä s Čínou, prináša v obnove globálnej

ekonomiky obrovskú neistotu.⁷⁴ Krajiny Vyšehradskej skupiny na rozdiel oproti roku 2015 zaznamenali v roku 2016 nárast zahraničného podielu pridanej hodnoty na hrubom vývoze: Česká republika zaznamenala nárast o takmer 0,5 percentuálneho bodu, Slovenská republika o 4,9 percentuálneho bodu, Maďarsko o 5,6 percentuálneho bodu a Poľsko o 4,6 percentuálneho bodu.⁷⁵ Úloha zvýšeného získavania polotovarov do domácej ekonomiky zohráva veľkú úlohu, aj keď je dôležité poznamenať, že výkyvy v cenách komodít (napr. ropa) môžu mať na tento trend vplyv rovnako.⁷⁶

To, že daná ekonomika má vysoký podiel v účasti na GVC ešte neznamená, že z toho bude mať aj vyššie výnosy. Dôležité je, či vyváža dostatočne vysoký podiel domácej pridanej hodnoty v rámci svojej produkcie, než importuje zahraničnú VA. Vyšehradské štáty boli v roku 2016 zodpovedné za 6 % svetového exportu a v rámci EU28 dokonca až 18,7 % celkového exportu, zatiaľ čo ukazovatele konkurencieschopnosti ekonomík, akým je podielom pridanej hodnoty, tvorili omnoho menší podiel a to 1,14 % vo svetovom meradle.⁷⁷

Fragmentácia výroby môže mať takisto za následok, že pomery medzi backward a forward indexami sa postupom času zmenšujú. Ako ale môžeme pozorovať v tab.5, práve v prípade USA je tomu naopak a pomer indexov sa na rozdiel od iných krajín zvýšil (10,8 : 22,5 % v 2005 a 9,5 : 22,2 % v 2015).

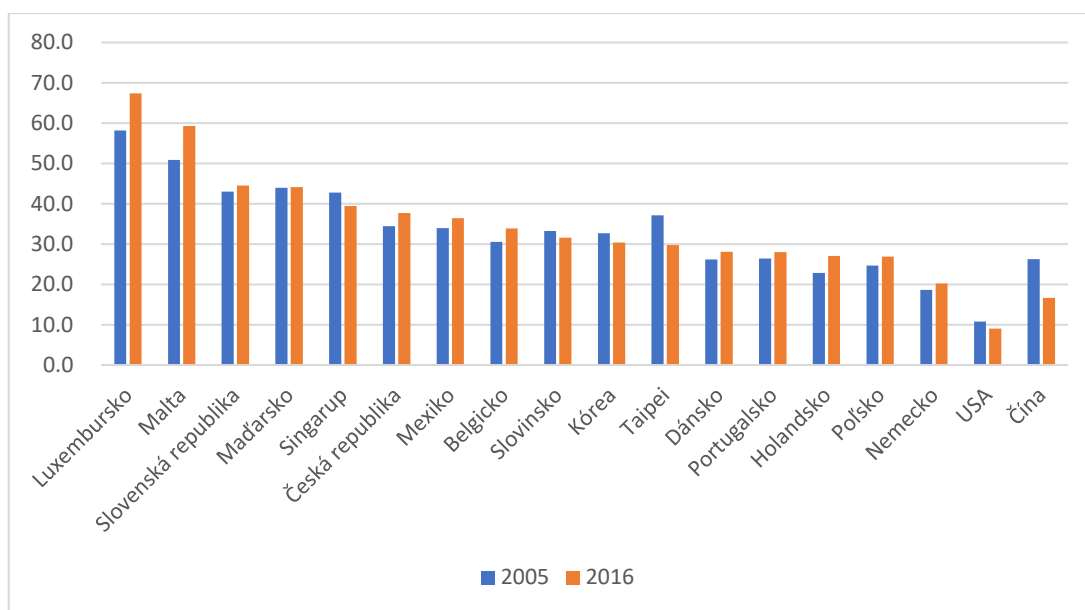
⁷⁴ LI, Xin. *Recent patterns of global production and GVC participation* [online]. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gvc_dev_report_2019_e_ch1.pdf

⁷⁵ Trade in Value Added (TiVA): Principal indicators. *OECD.Stat* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2018_C1#

⁷⁶ The changing nature of international production: Insights from Trade in Value Added and related indicators. *OECD* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/industry/ind/tiva-2018-flyer.pdf>

⁷⁷ Trade in Value Added (TiVA): Principal indicators. *OECD.Stat* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2018_C1#

Graf 14 Porovnanie podielov zahraničnej pridanej hodnoty(FVA) hrubého exportu v rokoch 2005 a 2016(%)

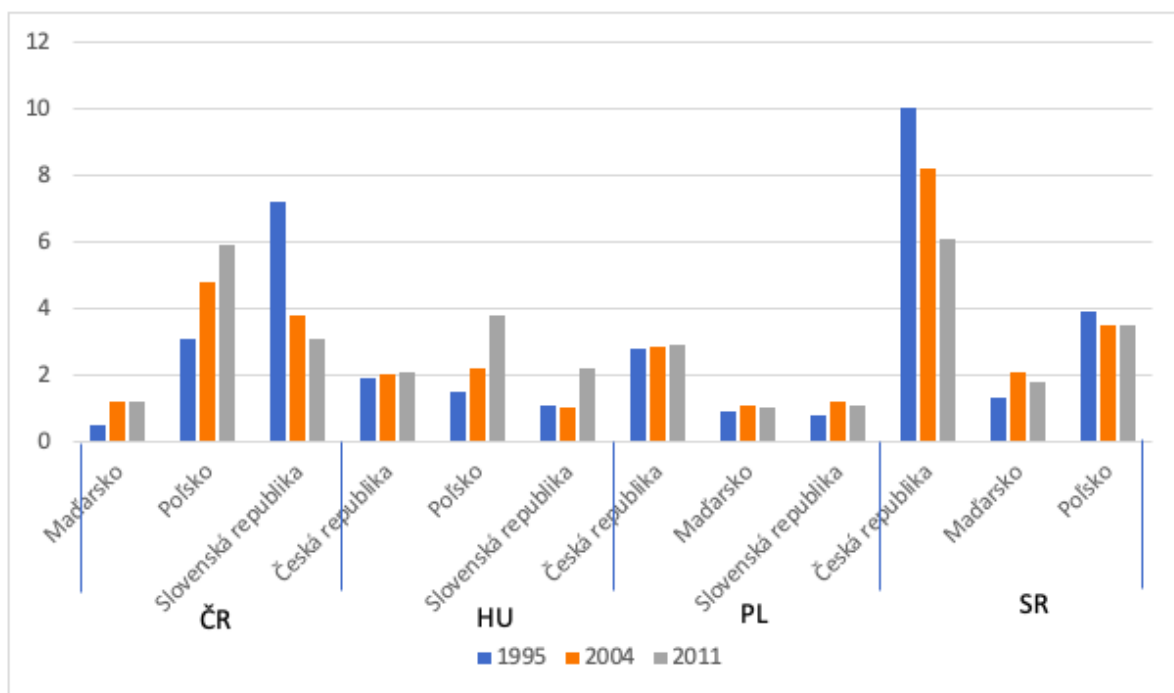

Zdroj: 23 Vlastné spracovanie, dostupné z OECD.Stat(2019)

3.3 Zahraničná pridaná hodnota

Doteraz predložené dáta dokazujú, že krajiny V4 sa stále viac a viac zapájajú do globálnych hodnotových reťazcov. Do akej miery sa však táto tendencia bude meniť a začne napomáhať zvýšeniu obchodných vzťahov medzi nimi? Preto sa ďalej pozrieme na zdroje zahraničnej pridanej hodnoty pri vývoze z týchto krajín. Ešte pred vstupom krajín V4 do EÚ, boli štáty EU15 ich hlavnými obchodnými partnermi kam smerovala väčšina exportu. Skoro vo všetkých krajinách V4 okrem Slovenskej republiky bola vo viac než polovici ich exportov, zahrnutá zahraničná pridaná hodnota, ktorá pochádzala z krajín EÚ. Od vstupu V4 do EÚ v roku 2004 sa však význam EÚ v rámci exportu a importu znížil. Po roku 2004 sa podiel zahraničnej pridanej hodnoty zvyšoval, ale hlavným zdrojom už nebolo iba staré zloženie EÚ, ale krajiny V4 sa navzájom stali jednými zo svojich najvýznamnejších obchodných partnerov, čo môže byť dôsledkom zvýšenia obchodnej a investičnej spolupráce vyplývajúcej z členstva v EÚ. Výsledkom politického rozhodnutia v tomto prípade je vytvorenie skutočných hospodárskych väzieb medzi novými členskými štátmi. Kumulatívny podiel krajín V4 ako zdroja zahraničnej pridanej hodnoty na vývoze je najväčší pre Slovenskú a Českú republiku. Poľsko je na druhej strane najvýznamnejším zdrojom pridanej hodnoty pre Českú republiku a Maďarsko, zatiaľ čo, pre Slovenskú republiku a Poľsko, je zase najvýznamnejším zdrojom pridanej hodnoty Česká republika.

Obrázek 3 Vzájomné podiely krajín V4 na ich zahraničnej pridanej hodnote z hrubého vývozu v roku 1995-2011 (%)

Zdroj: 24 Andzelika Kuznar, *The role of global value chains in deepening of economic linkages between Visegrad Group* (2018)

3.4 Úloha polotovarov

To, že sa krajiny zúčastňujú globálnych hodnotových reťazcov, môže mať za následok aj nárast ekonomiky a zníženie nezamestnanosti. Jedným z príkladov môžeme uviesť následok forward väzieb, ktoré pomáhajú krajinám, ktoré nemajú možnosti komparatívnych výhod v produkcii finálnych výrobkov, ale na rozdiel od toho majú výhodu umiestnenia pri produkcii medziproduktov alebo polotovarov a to vďaka lacnej pracovnej sile, či konkrétnej zručnosti alebo výrobnému faktoru.⁷⁸

Krajiny V4 na základe svojej geografickej polohy a silnej priemyselnej základni, po roku 1990 začali vyvážať polotovary, aby zlepšili svoje exportné schopnosti a prilákali investorov a zahraničný kapitál. To im napomohlo aj k tomu, aby sa hlbšie začlenili do globálnych hodnotových reťazcov. Vďaka ich silnej priemyselnej výrobe a dlhej histórii v obchode

⁷⁸ VLČKOVÁ, Jana. GLOBAL PRODUCTION NETWORKS IN CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP. Prague: Oeconomica, 2017. ISBN 978-80-245-2197-8.

s polotovarmi, ktorú majú z dôvodu, že ich výrobky hneď po otvorení trhu v 90. rokoch 20. storočia, neboli konkurencieschopné, sa úloha polotovarov stále zvyšuje.⁷⁹

Trend rastu polotovarov sa prejavuje skoro vo všetkých krajinách, okrem Poľska alebo Číny, kde v roku 2015 oproti roku 2005 bol zaznamenaný pokles. Vo V4, takmer 70 % z celkového dovozu tvoria polotovary v Českej a Slovenskej republike, nad 70 % ich tvoria v Maďarsku a o niečo menej je tomu tak v Poľsku, kde dosahujú viac než 60 %. Kedysi mala najvyšší podiel importu polotovarov na svojom celkovom hrubom importe Čína, okolo 70 %, ale to sa v roku 2015 zmenilo a Maďarsko ju prekonal.

Tabuľka 8 Import polotovarov a re-exportované polotovary

Krajina	Hrubý import(mil.USD)		Hrubý import polotovarov(mil.USD)		Hrubé importy polotovarov (%)		Re-exportované importy polotovarov (%)	
	2005	2015	2005	2015	2005	2015	2005	2015
Česká republika	70 663,1	117 464,7	47 450,5	80 655,0	67,2	68,7	54,0	63,7
Slovenská republika	34 548,7	65 305,0	22 338,6	44 715,7	64,7	68,5	63,2	71,6
Maďarsko	67 709,1	85 825,8	45 632,1	61 783,1	67,4	72,0	63,0	70,1
Poľsko	99 094,2	190 752,8	62 442,8	116 428,4	63,0	61,0	38,0	49,0
Nemecko	718 452,9	1 016 956,6	413 094,9	599 669,6	57,5	59,0	40,6	46,7
USA	1 889 106,9	2 530 914,4	1 034 531,6	1 276 551,9	54,8	50,4	13,1	15,3
Čína	601 169,5	1 892 575,8	454 925,0	1 335 098,7	75,7	70,5	41,8	28,0

Zdroj: 25 Vlastné spracovanie, dostupné z OECD.Stat(2019)

⁷⁹ ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada, 2013. Expert (Grada). ISBN 978-802-4746-944.

Čo je však podstatnejším ukazovateľom úspešnosti ekonomiky a má za následok rast ekonomiky je domáca pridaná hodnota polotovarov obsiahnutá v exporte. Tam krajiny V4, okrem Poľska, dosahujú jedny z najnižších hodnôt, aj napriek tomu, že celkový vývoz polotovarov tvorí viac než 50 %. Ich domáca pridaná hodnota tvorí iba niečo vyše 30 %. Na rozdiel od toho, veľké ekonomiky ako USA, Čína a Nemecko dosahujú jedny z najvyšších podielov domácej pridanej hodnoty na celkovom exporte polotovarov a to až okolo 50 %. Ich celkový podiel polotovarov na hrubom exporte sa rovnako pohybuje okolo 50 %. Poľsko má z krajín V4 najvyšší podiel domácej pridanej hodnoty polotovarov a to až 40 percentný.⁸⁰ Jedným z dôvodov je zvýšený podiel poľských medziproduktov v exporte tretích krajín, medzi ktoré patrí napríklad Nemecko, ktoré zaznamenalo 23,8 % podiel pridanej hodnoty z Poľska vo svojich exportoch v roku 2015. Ďalším dôvodom je väčší význam služieb. Údaje TiVA naznačujú, že v roku 2016 tvorila pridaná hodnota vytvorená v odvetviach služieb 53,3 % hrubého vývozu z Poľska (z čoho 40,9 % tvorili domáce služby a 12,5 zahraničné služby).⁸¹

⁸⁰ OECD.STAT. *Trade in Value Added (TiVA): Principal indicators*[online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2018_C1#

⁸¹ MROCZEK, Wojciech. *More domestic value added in Polish exports* [online]. 17.06.2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://financialobserver.eu/poland/more-domestic-value-added-in-polish-exports/>

Tabuľka 9 Export polotovarov a DVA v 2005 a 2015

Krajina	Hrubý export(mil.USD)		Hrubý export polotovarov(mil.USD)		Export polotovarov(%)		Domáca pridaná hodnota polotovarov v exportoch(%)	
	2005	2015	2005	2015	2005	2015	2005	2015
Česká republika	73 860,6	129 190,9	40 054,8	72 555,0	54,2	56,2	35,5	34,1
Slovenská republika	32 636,8	67 642,8	19 100,3	37 845,5	58,5	55,9	33,3	31,3
Maďarsko	65 041,1	95 590,3	32 884,6	51 493,6	50,6	53,9	28,6	30,6
Poľsko	95 469,7	202 770,8	52 072,3	112 721,7	54,5	55,6	41,0	40,6
Nemecko	861 815,1	1 268 217,3	476 711,6	702 211,6	55,3	55,4	45,1	43,7
USA	1 188 324,9	2 023 883,0	629 220,1	1 080 152,3	53,0	53,4	47,2	48,4
Čína	698 071,1	2 198 343,8	374 697,6	1 206 043,4	53,7	54,9	39,8	45,2

Zdroj: 26 Vlastné spracovanie, dostupné z OECD.Stat(2019)

Ako bolo už v mojej práci spomenuté, to že sú krajiny zapojené do GVC v takej značnej miere, je spôsobené najmä ich transformujúcimi sa ekonomikami po otvorení sa zahraničnému obchodu a ich veľkou industrializáciou. Hlavnými zložkami sú ťažký priemysel najmä stroje, kovy a chemikálie.

Z pohľadu najviac globálne integrovaných sektorov , ktorými je výroba počítačov, elektroniky a optických výrobkov; motorové vozidlá a textil a odevy, sa ukazuje, že spomalenie fragmentácie na regionálnej úrovni sa značne líši v každom sektore. Napríklad vo východnej a juhovýchodnej Ázii došlo k miernemu nárastu vnútroregionálneho sourcingu pridanej hodnoty, v prípade výroby počítačov, elektroniky a optických výrobkov a textilu a odevov, a zároveň si udržala vysoký obsah vnútroregionálnej pridanej hodnoty v rámci konečného dopytu (nad 90 %). Naopak, v Severnej Amerike a Európskej únii došlo k výraznému poklesu vnútroregionálneho sourcingu a to najmä v textile a odevoch. Odvetvie motorových vozidiel v Európskej únii si od roku 2005 zachovalo

rovnakú úroveň domáceho sourcingu z roku 2005. Ostatné odvetvia, ktoré sú vysoko integrované, ako napríklad chemikálie, sa v období rokov 2005 - 2015 veľmi nezmenili.⁸²

V krajinách V4 sa významná úloha výroby odráža v štruktúre odvetví. Z grafov č.7 a 8 je zrejmé, že stroje a dopravné prostriedky prevládajú v exporte, či importe všetkých krajín Vyšehradskej skupiny. Tieto sektory sú, ako bolo už vyššie spomínané najviac integrovanými sektormi v rámci globálnych hodnotových reťazcov.

Tabuľka 10 Vývoz produkcie V4 v roku 2018 (mil. USD)

Exporty (mil.USD)	Krajiny				
Kategória SITC	EU-28	Česká republika	Maďarsko	Poľsko	Slovenská republika
0+1 Potraviny + nápoje a tabak	144 917,50	7 697,98	8 166,61	33 221,82	2 868,72
2+4 Surové materiály + oleje a tuky	57 010,08	4 776,89	2 734,69	5 991,45	1 868,34
3 Nerastné palivá	116 981,52	3 899,03	3 405,00	6 531,94	2 710,66
5 Chemikálie	447 487,76	17 440,01	17 735,76	32 984,12	5 832,98
6 Trhové výrobky	237 632,83	28 372,26	12 737,04	45 794,54	15 125,57
7 Stroje a prepravné zariadenia	982 717,86	122 077,97	69 828,26	100 891,02	57 785,35
8 Priemyselné výrobky	209 801,21	17 451,92	7 446,34	35 792,62	6 874,62
9 Ostatné	63 519,68	504,68	1 151,63	415,69	203,43
Všetky komodity	2 260 068,45	202 220,74	123 205,34	261 623,21	93 269,67

Zdroj: 27 UN Comrade (2019)

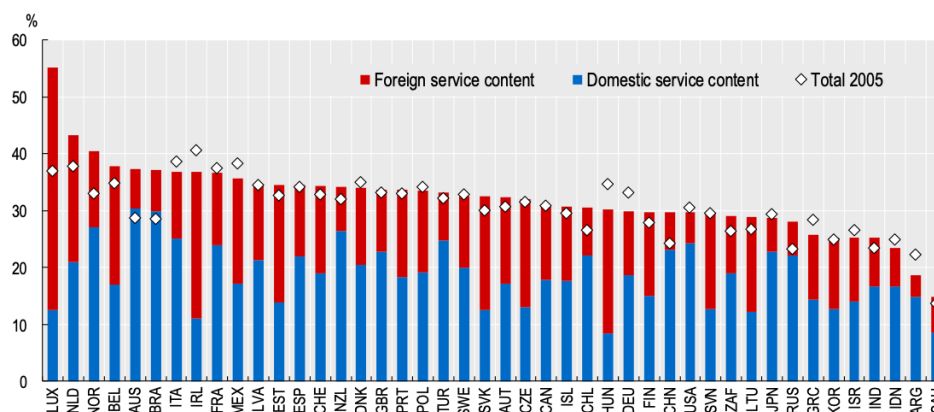
⁸² OECD. *The changing nature of international production: Insights from Trade in Value Added and related indicators*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/industry/ind/tiva-2018-flyer.pdf>

3.5 Služby

S rastom sektoru služieb a aktivít s vyššou pridanou hodnotou sa spája offshoring. Offshoring sa deje zvyčajne, keď spoločnosti z rozvinutých krajín premiestňujú svoju výrobu do menej rozvinutých krajín, s cieľom znížiť náklady na podnikanie. Medzi konkrétne dôvody umiestnenia týchto operácií mimo domovskej krajiny spoločnosti patria najmä nižšie mzdové náklady, miernejšie environmentálne predpisy, menej prísne pracovné predpisy, priaznivé daňové podmienky a blízkosť surovín.⁸³

Úloha služieb ako neoddeliteľnej súčasti GVC sa stáva čoraz zrejmejšou. Už v osemdesiatych rokoch analytici poznamenali, že časť poklesu podielu výrobnej pridanej hodnoty, zamestnanosti alebo produkcie v hospodárstve možno pripísať outsourcingu činností v oblasti služieb, ktoré sa kedysi považovali za súčasť samotného výrobného sektora. Graf č. 18 ukazuje, že pridaná hodnota služieb predstavuje 25 % až 40 % obsahu vývozu z výroby vo väčšine krajín OECD a G20. V mnohých krajinách je zahraničný podiel na pridanej hodnote služieb vyšší ako domáci podiel, kde zahraničný podiel je ukazovateľom toho, akú úlohu služby zohrávajú pri integrácii výrobného sektora do GVC.⁸⁴

Graf 15 Pridaná hodnota zo služieb obsiahnutá v exporte výrobkov v roku 2015 v porovnaní s rokom 2005(%)

Zdroj: 28 OECD, TiVa indicators (2018)

⁸³ WEBB, Jonathan. *What Is Offshoring? What Is Outsourcing? Are They Different?* [online]. 28.7.2017 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/jwebb/2017/07/28/what-is-offshoring-what-is-outsourcing-are-they-different/>

⁸⁴ OECD. *The changing nature of international production: Insights from Trade in Value Added and related indicators*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/industry/ind/tiva-2018-flyer.pdf>

Z grafu môžeme vidieť, že zatiaľ čo sa Slovenskej republike podarilo v roku 2015 zvýšiť objem pridanej hodnoty zo služieb na celkovom exporte výrobkov, Českej republike sa podarilo si udržať objem rovnaký ako ten v roku 2005. Na rozdiel od toho v Poľsku aj v Maďarsku klesol. Čo sa týka Poľska, hlavným príčinou poklesu podielu zahraničnej pridanej hodnoty na celkovom poľskom vývoze bolo zníženie FVA vo vývoze vozidiel a automobilových súčiastok po roku 2011. Dôvodom bolo, že automobilový priemysel je najväčší poľský vývozca a absorbuje najväčší podiel zahraničnej pridanej hodnoty vložennej do poľského vývozu (viac ako 17 % v roku 2011). Pokles podielu FVA na vývoze automobilov z 43,5 % v roku 2011 na 39,3 % v roku 2015 bol pravdepodobne dôsledkom meniacej sa štruktúry exportu tohto odvetvia. Na jednej strane sa znížil význam osobných automobilov, ktoré sa vyznačujú vyššou dovoznou náročnosťou, zatiaľ čo vývoz automobilových súčiastok sa zvýšil. Podľa údajov OECD, viac ako polovicu vývozu automobilového priemyslu predstavovali v roku 2015 polotovary.⁸⁵

Na základe spravenej analýzy dokážeme zhodnotiť, že krajiny Vyšehradskej skupiny sú veľmi hlboko začlenené do globálnych hodnotových reťazcov a ich podiely účasti sú jedny z najvyšších v celosvetovom meradle. To že sa ich exporty rok od roka zvyšujú, má na svedomí svetová globalizácia, ale aj vysoký dopyt po ich produkcii. Dopyt zo strany Nemecka po produkcii z krajín V4 zvyšuje hodnoty exportu v týchto krajinách, ale spomaľujúca sa globalizácia tento rast stále viac utlmuje. Aj napriek tomu, že sú štáty V4 hlboko integrované do globálnych hodnotových reťazcov, to ešte neznamena, že im to pomôže v raste ekonomiky, výnosov, či ku zníženiu nezamestnanosti. Vhodnejším ukazovateľom je domáca pridaná hodnota obsiahnutá vo vývozoch a v tejto oblasti majú štáty veľmi nízke percentuálne hodnoty. Krajiny sú kvôli svojej pevnej priemyselnej základni a obchodovaniu so strojmi, dopravnými prostriedkami a kovmi súčasťou výrobnjej časti „smiling curve“ a preto je pre nich ťažké sa po krivke posunúť k aktivitám GVC, ktoré dodávajú vyššiu pridanú hodnotu tomu štátu, ktorý sa zaoberá aktivitami ako R&D, design, distribúcia, či marketing. Na vzostupe je však význam služieb, ktorý sa stále zvyšuje a ktorý by mohol pomôcť krajinám V4 získať vyššiu pridanú hodnotu a tým si aj zlepšiť svoju pozíciu v rámci globálnych hodnotových reťazcov.

⁸⁵ MROCZEK, Wojciech. *More domestic value added in Polish exports* [online]. 17.06.2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://financialobserver.eu/poland/more-domestic-value-added-in-polish-exports/>

Záver

Vznik Vyšehradskej štvorky ako regionálneho zoskupenia bol ambicióznym cieľom spočiatku troch, neskôr štyroch postsocialistických krajín po rozpade Sovietskeho bloku. Ich premena z izolovaných hospodárstiev na prosperujúce ekonomiky ako ich poznáme dnes nebola ľahká. Pôvodné ciele, ktoré si pri vzniku zadali úspešne dosiahli, dokonca sa zaviazali k pokračujúcej spolupráci na zabezpečenie slobody, suverenity a demokracie.

Tým, že sa globálna produkcia koncom 90. rokov 20. storočia rozložila a priestorovo rozptýlila sa v krajinách V4 vytvoril priestor organizácii obchodu za pomoci globálnych hodnotových reťazcov, ktoré sú vedené silnými firmami na trhu. GVC sa teda stali najkritickejšími organizačnými platformami, prostredníctvom ktorých je výroba štruktúrovaná na globálnej úrovni.

V mojej práci som sa venovala zapojeniu sa krajín Vyšehradskej skupiny do globálnych hodnotových reťazcov, ich postaveniu či levelu integrácie v rámci týchto reťazcov. Jedným z ukazovateľov postavenia v rámci svetovej ekonomiky je rast celkových exportov. Tie sa v krajinách V4 za posledných 20. rokov zvýšili takmer desaťnásobne, čo bolo spôsobené otvorením ekonomík ako aj prílivom zahraničných investícií. V dnešnej dobe má na tom najväčšiu zásluhu Nemecko, keďže je hlavným obchodným partnerom, v prípade exportu aj importu, celej Vyšehradskej štvorky.

Zvyšujúce sa exporty však nie sú znakom miery akou sa V4 podieľajú na GVC, zatiaľ čo najlepším ukazovateľom je domáca pridaná hodnota obsiahnutá v exporte tovaru. Je zároveň aj ukazovateľom konkurencieschopnosti ekonomík v rámci globálnej ekonomiky.

Čo sa týka miery účasti krajín v GVC, tak Slovenská republika, Česká republika a Maďarsko sa nachádzajú na jedných z najvyšších priečok. Poľsko sa svojou rozlohou a spotrebiteľským trhom od zvyšných krajín V4 líši, a keďže je podstatne väčšou ekonomikou, tak sa v rebríčku miery účasti, tzv. participation index, nachádza nižšie a je menej integrované do GVC.

Ďalší z rozdielov, ktoré si môžeme všimnúť, je pomer forward a backward indexov, kedy backward index je značne vyšší pri Českej a Slovenskej republike a Maďarsku, zatiaľ čo v Poľsku sa tieto indexy pohybujú na veľmi podobných hodnotách. Je to spôsobené tým, že sa mu podarilo zlepšiť dosah na konečného spotrebiteľa. To, že krajina má vyšší forward index znamená, že daná ekonomika exportuje viac domácej pridanej hodnoty vo vývozoch svojich medziproduktov v rámci celkových hrubých exportov, než importuje zahraničnú pridanú hodnotu medziproduktov z iných ekonomík.

Aj napriek tomu, že Vyšehradská štvorka je hlboko integrovaná do globálnych hodnotových reťazcov, neznamená to, že ekonomikám sa bude viac dariť a budú mať z toho vyššie výnosy. Hodnoty, ktoré udávajú schopnosť krajiny ekonomicky sa rozvíjať, rásť a určovať level jej konkurencieschopnosti sú nízke a podiel vyvezenej domácej pridanej hodnoty je iba 1,14 % v rámci svetového exportu.

Ďalším dôležitým zistením bolo, že síce sa krajiny stále viac zapájajú do GVC, dôležitá je aj štruktúra obchodných vzťahov. Krajiny pred vstupom do Európskej únie výlučne vyvážali a dovážali svoj tovar a služby do alebo z EÚ, ale po pripojení sa do euro-unijného spoločenstva sa štáty V4 začali stávať sebe navzájom dôležitými obchodnými partnermi, aj keď najväčší podiel na vývoze aj dovoze stále patrí Nemecku.

Krajiny V4 na základe svojej silnej priemyselnej základne stále importujú, vyrábajú a exportujú veľký počet polotovarov. Aj na základe tohto ukazovateľa je možné zistiť, ako úspešná je ekonomika a to výpočtom domácej pridanej hodnoty polotovarov obsiahnutej v exporte. Tu však na rozdiel od účasti na GVC krajiny získavajú nízke hodnoty. Vývoz polotovarov na celkovom vývoze tvorí až 50 %, ale domáca pridaná hodnota z nich tvorí ich 30 %. Situácia Poľska je však rozdielna, keďže u neho podiel DVA za posledné obdobie vzrástol.

Príčiny zapojenia sa do GVC sú v značnej miere priradené transformujúcim sa ekonomikám po otvorení sa zahraničnému trhu. Čo sa týka štruktúry odvetví, v prevahe je tu import a export strojov a dopravných prostriedkov. Tieto sektory sú považované za jedny z najfragmentovanejších sektorov v rámci globálnych hodnotových reťazcov. V dnešnej dobe však vieme, že význam služieb z pohľadu obchodu podľa pridanej hodnoty naberá na dôležitosti a nasvedčujú tomu aj zvyšujúce sa podiely na obsahu exportov. Svetový rast podielu služieb na medzinárodnom obchode bol zaznamenaný z 25 % na 40 %. Rovnako aj, v mnohých krajinách je zahraničný podiel na pridanej hodnote služieb vyšší ako domáci podiel a zahraničný podiel je ukazovateľom toho, akú úlohu služby zohrávajú pri integrácii výrobného sektora do GVC.

Príležitosťou krajín Vyšehradskej štvorky je postupne rastúci význam podielu služieb na celkovom exporte, ktorý by mohol napomôcť krajinám V4 získať vyššiu pridanú hodnotu a tým si aj zlepšiť svoju pozíciu v rámci globálnych hodnotových reťazcov.

Zdroje

- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): *Globální komoditní řetězce, globální hodnotové řetězce, globální produkční sítě*. In: Blažek, J., Uhlíř, D.: *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Karolinum, s. 232-252.
- BROADBERRY, Stephen a KLEIN, Alexander. *Aggregate and per capita GDP in Europe, 1870-2000: Continental, regional and national data with changing boundaries* [online]. 27.11.2011 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20131030201511/http://dev3.cepr.org/meets/wkcn/1/1699/papers/Broadberry_Klein.pdf
- BROŽOVÁ, Kristýna a Adéla JUREČKOVÁ. *Refuges in the V4 countries in numbers and context* [online]. 12. 2. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.clovekvitisni.cz/en/srovnavaci-zprava-uprchlici-v-cesku-a-v4-v-cislech-a-souvislostech-4886gp#!>
- ČNB. *Výroční zpráva 2008* [online], [cit. 8.4.2018], Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocní_zpravy/download/vyrocní_zpráva_2010.pdf
- ČSU. *Zahraniční obchod ČR - roční údaje - 2018* [online]. 30.9.2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zahranicni-obchod-cr-rocní-udaje-2018>
- DABOROWSKI, Tomasz. *Slovakia's economic success and the global crisis* [online]. 2.2.2009, , 1-5 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/96500/commentary_19.pdf
- DARVAS, Zsolt. *The rise and fall of Hungary* [online]. 29.10.2008 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/business/blog/2008/oct/29/hungary-imf>
- ECB. *Inflácia – 2019*. [online], [cit. 8.4.2018], Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.sk.html>
- ENGELBERG, Stephen. *Three Eastern European Leaders Confer, Gingerly* [online]. 17.2.1991 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1991/02/17/world/three-eastern-european-leaders-confer-gingerly.html>
- EU BUSINESS. *Poland's 1.7 pct GDP tops European Union in 2009* [online]. 2010 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.eubusiness.com/news-eu/poland-economy.2g9>

EUROPEN COMMISSION. *Commission publishes Spring 2019 Economic Forecast* [online]. 7.5. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/news/commission-publishes-spring-2019-economic-forecast-2019-may-07_en

EUROSTAT. *Real GDP per capita*. [online]. 22.11.2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en

EURÓPSKA RADA. *Migračná politika EÚ* [online]. 7.3.2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/migratory-pressures/>

FUCHS, Kamil a Pavel TULEJA. *Základy ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2003. 63 s. ISBN 8086119742.

MENDELU. *Globální komoditní a hodnotové řetězce a produkční sítě* [online]. 2018 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=57118

MROCZEK, Wojciech. *More domestic value added in Polish exports* [online]. 17.06.2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://financialobserver.eu/poland/more-domestic-value-added-in-polish-exports/>

HARPER, Jo. Visegrad Group: A new economic heart of Europe? *Deutsche Welle* [online]. 5.7.2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/visegrad-group-a-new-economic-heart-of-europe/a-49483505>

HENDERSON, J., DICKEN, P., HESS, M., COE, N., YEUNG, H. (2002): Global production networks and the analysis of economic development. *Review of International Political Economy*, r. 9, č. 3, s. 436-464.

HESS, Martin, Neil M. COE a Martin HESS. *Global Production Networks: Realizing the Potential* [online]. 2008 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/31359703_Global_Production_Networks_Realizing_the_Potential

IBADATELNA. *Varšavská smlouva* [online]. [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/varsavska-smlouva>

IGNATENKO, Anna, Faezeh RAEI a Borislava MIRCHEVA. *Global Value Chains: What are the Benefits and Why Do Countries Participate?: IMF Working Paper*. International Monetary Fund, 2019

IMF. *General government gross debt - Percent of GDP* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z:

https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO/WORLD/CZE/POL/SVK/HUN

JOVANOVIĆ, Miroslav. *International Economic Integration: Limits and Prospects*. Druhé vydanie. Routledge, 2006, ISBN 9781134711666.

KJÆRGAARD LARSEN, Jens Anton. *The Economic Situation in Poland* [online]. 2006 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z:

http://www.nationalbanken.dk/en/publications/Documents/2002/12/2002_MON4_the73.pdf

KNOEMA. *Slovakia - Gross domestic product in constant prices growth rate* [online]. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://knoema.com/atlas/Slovakia/Real-GDP-growth>

LI, Xin. *Recent patterns of global production and GVC participation* [online]. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z:

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gvc_dev_report_2019_e_ch1.pdf

MANAGEMENT TECHNOLOGY POLICY. *Porter's Value Chain* [online]. 2018 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.ifm.eng.cam.ac.uk/research/dstools/value-chain/>

MAPPING GLOBAL VALUE CHAINS. *OECD* [online]. 3.12.2012 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.oecd.org/dac/aft/MappingGlobalValueChains_web_usb.pdf

MARKET WATCH. *What Germany's dismal GDP number really means for Europe and interest rates*. [online]. 14.8. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z:

<https://www.marketwatch.com/story/what-germanys-dismal-gdp-number-really-means-for-europe-2019-08-14>

MARTÍNEK, Aleš. *History of foreign trade*. [online]. 25.1.2010 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/en/Business/Economic-facts/History-of-foreign-trade>

MROCZEK, Wojciech. The German market is driving the growth of Polish exports. *Financial Observer* [online]. 6.7.2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z:

<https://financialobserver.eu/poland/the-german-market-is-driving-the-growth-of-polish-exports/>

NBS. *Zavedenie eura v SR* [online]. 2009 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z:

<https://www.nbs.sk/sk/o-narodnej-banke/nbs-v-eurosysteme/euro-na-slovensku/zavedenie-eura-v-sr>

OECD. *Poland* [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z:

<https://oec.world/en/profile/country/pol/>

- OECD. *Skills and global value chains: What are the stakes?* [online]. 2017 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264273351-5-en/index.html?itemId=/content/component/9789264273351-5-en&mimeType=text/html>
- OECD. *The changing nature of international production: Insights from Trade in Value Added and related indicators* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/industry/ind/tiva-2018-flyer.pdf>
- OECD OBSERVER. *Who's smiling now?* [online]. 2013 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: http://oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/4227/Who_92s_smiling_now_.html
- OECD.STAT. *Trade in Value Added (TiVA): Principal indicators*. [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2018_C1#
- PAVELKA, Tomas. *Long-term unemployment in Visegrad countries*. Msed.vse.cz [online]. 8.10.2016 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://msed.vse.cz/msed_2016/article/280-Pavelka-Tomas-paper.pdf
- SCHMIDT, ANDREA. *Friends forever? The Role of the Visegrad Group and European Integration* [online]. 2016 [cit. 2019-11-28]. DOI: 10.1515/pce-2016-0019. ISSN 1801-3422. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/316242132_Friends_forever_The_Role_of_the_Visegrad_Group_and_European_Integration
- SEGAL, TROY. *Export Definition*. Investopedia [online]. 24.9.2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/e/export.asp>
- ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada, 2013. Expert (Grada). ISBN 978-802-4746-944.
- TRADING ECONOMICS. *Czech Republic Government Debt to GDP* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/government-debt-to-gdp>
- TRADING ECONOMICS. *Germany GDP* [online]. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/germany/gdp>
- VISEGRAD GROUP. *About the Visegrad Group* [online]. 2019 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/about>
- VISEGRAD GROUP. *The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the*

20th anniversary of the Visegrad Group [online]. Bratislava, 2011 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>

VLČKOVÁ, Jana. *Global production networks in central european countries of the Visegrad group*. Prague: Oeconomica, 2017. ISBN 978-80-245-2197-8.

WEBB, Jonathan. *What Is Offshoring? What Is Outsourcing? Are They Different?* [online]. 28.7.2017 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/jwebb/2017/07/28/what-is-offshoring-what-is-outsourcing-are-they-different/>

WORLD BANK. *GDP (current US\$) - Czech Republic, Slovak Republic, Hungary, Poland* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=CZ-SK-HU-PL&start=1999>

WORLD BANK. *GDP per capita, PPP (constant 2011 international \$) - Slovak Republic* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?end=2018&locations=SK&start=1999>

WORLD BANK. *Inflation, consumer prices (annual %) - Czech Republic, Slovak Republic, Hungary, Poland* [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2018&locations=CZ-SK-HU-PL&most_recent_value_desc=true&start=1989

WTO "Trade in Value-Added and Global Value Chains" profiles. WTO [online]. 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/Explanatory_Notes_e.pdf

YEUNG, Henry Wai-chung. *Global Production Networks and Foreign Direct Investment by Small and Medium Enterprises in ASEAN*. *Unctad* [online]. 2016 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://unctad.org/en/PublicationChapters/diaeia2017d3a1_en.pdf

ZACHOVÁ, Aneta. *Společný hlas V4 začíná být v migrační politice EU více slyšet* [online]. 18. 7. 2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/politika/news/spolecny-hlas-v4-zacina-byt-v-migracni-politice-eu-vice-slyset/>

Zoznam grafov, tabuliek a obrázkov

Graf 1 Ročný percentuálny nárast HDP v krajinách V4 (1999-2018).....	18
Graf 2 HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PPP)(dolár)	19
Graf 3 Inflácia v spotrebiteľských cenách od roku 1999-2018 v krajinách V4 (%).....	21
Graf 4 Nezamestnanosť v krajinách V4 medzi rokmi 1999-2018(%).....	22
Graf 5 Hrubý dlh verejných financií v krajinách V4 (% z HDP) za roky 1995-2018	24
Graf 6 Podiel celkovej pridanej hodnoty služieb na hrubom vývoze v roku 2016 (%).....	30
Graf 7 Komoditná štruktúra exportu krajín V4 (mld. USD) za rok 2017.....	35
Graf 8 Komoditná štruktúra importu do krajín V4 za rok 2017(mld. USD)	36
Graf 9 Najväčší importéri českého tovaru a služieb (2017)	37
Graf 10 Najväčší importéri maďarského tovaru a služieb (2017)	39
Graf 11 Najväčší importéri poľského tovaru a služieb (2017)	40
Graf 12 Najväčší importéri slovenského tovaru a služieb (2017)	41
Graf 16 Participation index 2015.....	45
Graf 17 Porovnanie podielov zahraničnej pridanej hodnoty(FVA) hrubého exportu v rokoch 2005 a 2016(%).....	49
Graf 18 Pridaná hodnota zo služieb obsiahnutá v exporte výrobkov v roku 2015 v porovnaní s rokom 2005(%)	55
Tabuľka 1 Reálne HDP na obyvateľa krajín V4(eur).....	9
Tabuľka 2 Celkový vývoz tovaru a služieb krajín V4 (mld.USD)	32
Tabuľka 3 Celkový vývoz tovaru a služieb krajín V4 ako podiel na HDP v rokoch 1996-2018(%)	32
Tabuľka 4 Celkový dovoz tovaru a služieb v krajinách V4 (mld. USD).....	33
Tabuľka 5 Celkový dovoz tovaru a služieb krajín V4 ako podiel na HDP v rokoch 1996-2018(%)	33
Tabuľka 6 Celkový hrubý export a domáca pridaná hodnota.....	44
Tabuľka 7 Ukazovatele Participation indexu	47
Tabuľka 8 Import polotovarov a re-exportované polotovary	51
Tabuľka 9 Export polotovarov a DVA v 2005 a 2015	53
Tabuľka 10 Vývoz produkcie V4 v roku 2018 (mil. USD).....	54

Obrázek 1 Smiling curve	25
Obrázek 2 Dekompozícia celkového hrubého vývozu na vývozy tvorené pridanou hodnotou	26
Obrázek 4 Vzájomné podiely krajín V4 na ich zahraničnej pridanej hodnote z hrubého vývozu v roku 1995-2011 (%).....	50